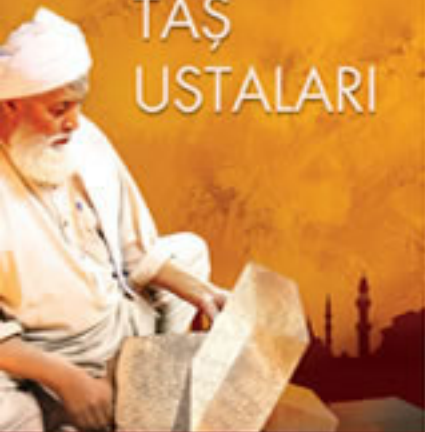

Hikaye

TAŞ USTALARI

Mehmet Akif Ersoy

TAŞ USTALARI

Mahir Adıbeş

Mahir Adıbeş

1964 yılında Bayburt'ta doğan yazar ilk, Orta ve Lise eğitimini Bayburt'ta tamamladı. Fırat Üniversitesi Veteriner Fakültesinden mezun oldu.

Diyarbakır Lise Tarım İlçe Müdürlüğü'nde veteriner hekim, Şap Enstitüsü Müdürlüğü'nde uzman olarak görev yaptı. Halen İzmir Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlüğü'nde çalışmaktadır.

Yazıları; Bayburt Postası, Türk Edebiyatı, Türk Kültürü, Türk Yurdu, Kümbet, Bizim Külliye, Berces-te dergilerinde yayımlandı.

“Ömer Seyfettin Hikâye Yarışması”nda değişik yıllarda ödüller kazanan yazar, 1997 yılında Almanya'da düzenlenen “Uluslararası Hikâye Yarışması”nda “Yarenim Var Yıldızlardan” isimli eseriyle Deutsche Welle mansiyon ödülü kazanmıştır. “Tuzla Belediyesi Roman Yarışması”nda “Ateşle Dans” adlı romanıyla ödül almıştır. “2007 Tanpınar Roman Yarışması”nda “Velihah” romanıyla ikincilik almıştır.

Yazar, Çocuk Edebiyatçıları Birliği ve Türkiye Yazarlar Birliği, yönetim kurulu üyesidir.

Evli ve beş çocuk babasıdır.

Eserleri

Hikâye: Gecede Sır Oldu, Merhamet Gölgeleleri, Yarenim Var Yıldızlardan, Eylül Dönüşü (Manzume)

Roman: Ateşle Dans, Eylülde Soldu Bu Çiçekler. Eşşekler Kasabası.

TAŞ USTALARI

Mahir Adıbeş

TAŞ USTALARI

Copyright © Sütun Yayınları, 2008

Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'ye aittir.

Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'nin önceden yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Editör

Kalender YILDIZ

Görsel Yönetmen

Engin ÇİFTÇİ

Kapak

İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni

Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN

978-975-9089-63-4

Yayın Numarası

57

Basım Yeri ve Yılı

Seda Ozalit Kısıklı Cd. No: 49

Altunizade/İSTANBUL

Tel: (0216) 651 13 73

Ekim 2008

Genel Dağıtım

Gökkuşuğu Pazarlama ve Dağıtım

Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi

Mahmutbey/İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Sütun Yayınları

Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5

34676 Üsküdar/İSTANBUL

Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.sutun yayinlari.com

Köy odasında destanların yanında; duvar, minare yapmaktan, taş işlemekten, taş taraklarından, murçtan, çekiçten, taşın gönyeye alınmasından hâsılı taşa ait şeylerden bahisler açılırdı. Bizler, çocuklar, anlatılanları ağzı açık dinlerdik. Taş ocaklarını görmediğimiz hâlde ocaklar hakkındaki birçok şeyi biliyorduk. Bir gün bizler de sarı taş yontacaktık.

Uzun kış gecelerinde, söz uzar giderdi. Ben, bir köşeye kıvrılır uyurdum. Babam çoğu zaman, beni paltosuna sarıp kucağında götürürdü. O kadar derin bir uykuya dalmış olurdum ki eve gittiğimden haberim bile olmazdı. Fırtınayı, tipiye duymazdım. Yatağa girince ellerimi bacaklarımın arasına sokup soğuk yatağa büzülürdüm.

Bütün hevesim bir bisiklet almaktı... İki tekerlekli; koçboynuzlu direksiyonu olan, kamyonu binmeden işe -taş yontmaya- onunla gelip gitmeyi hayal ettiğim bir bisiklet. Aslında o iki tekerleğin üzerinde nasıl durulduğunu da çok merak ederdim. Şehirde binenleri görmüştüm, düşecek olsam mutlaka bir yerim kırılır, olmazsa derim yüzülürdü. Bu niyetimi kimseye söylemedim, bisiklet paramı kendim kazanacaktım. Bisiklet için babamdan para isteyemezdim. Zavallı çok çalışıyordu fakat çok kazandığı söylenemezdi. Anam: "Bırak şu taş işini, elin ayağın patlıyor. Gözünün nurunu taşa akıtıyorsun. Gençliğin bu yolda geçti yazık, sağlığına yazık." derdi.

O, hiç konuşmadan boynunu büküp murca, çekice bakardı. Konuşmazdı ama herkes onun ne demek istediğini anlardı. Bu tavır; “elimden başka şey gelmez ki!” demektir. Anam sanki ona acırdı. “Vah, vah” der gibi bir hâl takınır sonra da: “Bu adam taşa âşık olmuş. Bu işi yapmasa acından öleceğini sanıyor. Burada karnımız mı doyuyor ne uzuyor ne kısıyoruz.” Babam karşılık vermezdi. Anam biraz daha konuşup susardı.

İlk kazancımınla bisikletimi alacaktım fakat yıllar o kadar uzundu ve ben o kadar yavaş büyüyordum ki. Seneler fikirlerime yetişemiyordu. Ne hayaller kuruyordum... Kışlar bitmek tükenmek bilmiyor, kar yağınca sanki yüzyıl kalıyordu ya da bana öyle geliyordu.

Bahar olunca babamın taraklı taş yontusunu alıp kapının önündeki sarı taşları yontmaya başladım. Fakat taşlar yamuk yumuk olurdu. Onları bir türlü, düzgün bir şekilde yontamazdım. İnce bir çise başlardı. Aldırmazdım. Tepeden tırnağa ıslanmaya aldırmadan yontmaya devam ederdim. Caminin duvarındaki yontma taşlara ve bizim evin köşebentlerine bakıp heveslenir, köşelerini de kırardım. Onlar kalıptan çıkmış gibi düzgünken benimkiler yamuk yumuk olurdu, ama bu iş böyle öğrenilirdi. Para kazanıp bisiklet almak istiyordum, öyleyse bu işi çok iyi yapmak zorundaydım. Elimdeki taşı harcadıktan sonra yeni bir taş üzerinde yeniden işe koyulurdum.

Köye ilk bisikleti Almancılar getirdi. İlk defa yakından bir bisiklet görüyorduk. On gün geçmeden bisiklet, köyün çocuklarının elinde kaldı, parçalandı. Ahmet, bisikletinin kırılmasına çok ağladı. Ben: “Hani bu Alman malı kırılmaz diydün!” diye bağırdım. Dediğimi duymadı. Bisikletin parçalarını birleştirmeye çalışıyordu. Bisiklet üç parça olmuş sokağın ortasına dağılmıştı. Ahmet’in babası gelince herkes kaçtı. Ben Ahmet’in yanına oturup onunla ağladım. Bisikletin kırılmasına çok üzüldüm.

“Bu bisiklet benim olsaydı kimseyi bindirmezdim.” diye düşünüyordum. Babası: “Ahmet, boş ver ağlama gelecek yıl bir tane daha getiririm. Bu sana küçüktü zaten. Salih dayınla daha iyisini gönderirim. Üzülme.” dedi. Ahmet: “Ama iki tekerlekli olsun.” dedi, gözlerinin yaşını silerken. Ben aniden atıldım: “Hasan Amca bana da iki tekerlekli getir.”

Hasan Amca güldü. Saçlarımı okşadı. Mendilini çıkardı Ahmet'in akan burnunu ve ikimizin de gözlerindeki yaşı sildi. Elimden bırakmadığım taş yontusuna baktı. Eline aldı. Üzerinde çalıştığım kara taşı ayağıyla yana itti.

“Bak İsmail! Kara çakmur taşlar yontulmaz, kırılır. Onlar serttir. Yontulan taşlar sarı yumuşak taşlardır.” Benim gelişi güzel yonttuğum, sarı taşı alıp kısa zamanda düzeltti. Dikdörtgen, düzgün bir taş yaptı. Önüme koydu. “Aha işte bele. Taş şekle girdi. İşi bildikten sonra fazla uğraşmana da gerek kalmaz. Taşa hâkim olacaksın. O zaman bu iş eğlence gibi gelir.” dedi. Yontuyu elime verdi. O yontarken ben inceden inceye seyretmişim. Ahmet'in dikkatini çekmedi. Hasan Amca taşı yontarken o ağzını gere gere esniyordu. “Anladın mı?” dedi. Başımı salladım. Taşı yontarken hiçbir hareketini gözden kaçırmamışım. Artık taş yontmayı öğrenmişim. İlk defa taş yontan birini yakından görmüştüm. Yoksa hep babamgil köy odasında anlatır ben de heveslene heveslene dinlerdim.

“Anladım Hasan Amca. Önce taşı iyi seçmeli. Sonra yontuyu iyi kavramalı. Keskiyi hep dışardan içeri vurmali. Yoksa köşeleri kırılır.” dedim. Hasan Amca şaşırmişti. Bir müddet yüzüme baktı. Bakışlarından mânâ çıkaramadım. Hem hoşuna gitmişti hem de şaşkındı. “Bunları kimden öğrendin? Ben sana anlatmadım ki!” dedi. “Bunları kışın köy odasında anlatmışlardı ama unuttuğum. Sizin yontmanızı görünce hatırladım. Sen bisikleti getir ben gelecek yıla kadar parasını hazırlarım. Bisiklet geldi mi parayı cebinde bil tamam mı?”

Hasan Emmi kahkahayla güldü. Konuşmam hoşuna gitmişti. Çevredekiler ne olduğunu anlamadan bize baktılar.

Hasan Emmi: “Para pul istemem İsmail!” dedi. “Senin paran benim olduğum yerde geçmez. Pazarlık edelim. Sen benim şartlarımı kabul edeceksin, ben de senin bisikletini getireceğim. Tamam mı?” “Paranı vereceğiz dedik ya Hasan emmi. Daha bu işin şartı mı olur?”

“Benim var İsmail... Bu taş yontma işini, gelecek yıla kadar Ahmet’e öğreteceksin. Ben de ikinize de gelecek yıl bisiklet getireceğim. Böylece ödeşmiş oluruz. Aha getir şu arktaki suya yazalım...” İtiraz ettim: “Suya olmaz emmi! Suya yazılan yazı silinir. Biz iyisi taşa yazalım hiç silinmesin.” Hasan Emmi: “Tamam.” dedi. “Böylece Ahmet de sayende bir zanaat sahibi olur.”

Aklım yattı bu işe. Öğrettiğim zanaat karşılığı bisikleti parasız alacaktım. Kazandığım paralar da bana kalacaktı. Her ne kadar Ahmet biraz kalın kafalysa da geç de olsa öğrenir, diye düşündüm, taş işinin öğrenilmeyecek bir yanı yoktu ki.

“Tamam mı Ahmet?” dedim. “Tamam.” dedi. Biraz önce Hasan Emmi’nin yonttuğu taşa, murçla üç çentik attık. Birini Hasan Emmi, birini Ahmet, birini de ben. Taşı bizim evin altındaki kümese koyduk. Bu taş, Ahmet’le benim ilk yazılı belgemiz oldu. Yerini bir tek üçümüz biliyorduk.

Akşam, olanları babamgile anlattım ama imzaladığımız taşın yerini söylemedim. Evdekiler katıla katıla güldüler.

“Çok sağlam senet yapmışsınız.” dediler.

Abim gülerken: “Yahu bir tanede kopyasını çıkarıp Hasan Emmi’ye verseydiniz.” dedi.

“O istemedi.” dedim.

O günden sonra Ahmet’i her gün çalıştırdım. Kafamızın içinde bisiklet vardı. Nerede bir sarı taş bulsak başına oturup babamın iki başlı yontusuyla taşa şekil veriyorduk. Derenin kenarına bir söğüt fidanı diktik. Büyüyünce Güneş ışıkların-

dan korunmak için gölgesinde çalışacaktık. Yorulunca gölgesinde uzanıp uyuyacaktık.

Taş yontarken mutlaka sesli hayaller kurardık. Ama çalışmaya hiç ara vermezdik. Herkes çelik çomak oynarken biz taş yontardık.

Hasan Emmi gideli iki ay olmuştu ki kayını Salih Amca arabasıyla izne geldi. Daha yeni kapının önüne inmiş yüklerini boşaltıyordu. Uzaktan baktık. Bizi taş yontarken görünce çağırdı: “Gelin bakalım ustabaşları! Taş işi nasıl gidiyor? Bu köyden taş ustasından başka zanaatkâr çıkmaz. Bunu hep söylerim.” Demek ki Hasan Emmi ona tek tek anlatmış.

Arabanın üstüne bağladığı eşyalar arasından naylonla sıkı sıkıya sarılmış iki paket çıkardı. Oldukça ağırdı. Birini Ahmet’in önüne koydu, diğerini benim. İçlerinde henüz montajı yapılmamış iki bisiklet duruyordu. Hem de iki tekerlekli. Ahmet çok sevindi ama ben sevinemedim.

Salih Amca: “Hadi bakalım şu senedi getirin. Ne de olsa bisikletleri aldınız.” dedi. Ben itiraz ettim: “Olmaz!” “Neden olmazmış? Bisikletleriniz geldi.” dedi Salih Amca. “Anlaşmamızda Ahmet de usta olacaktı. Daha iki ay oldu. İki ayda usta olunmaz. Ben sözümü tutmamış olurum. Ya Ahmet bundan sonra çalışmazsa! Hasan Amca’nın yüzüne nasıl bakarım? Sözümde durmamış olurum.”

Ahmet yalvarıyordu: “Vallahi çalışmaya devam edip bu zanaatı öğreneceğim. Vazgeçmek yok. Sözüm sözdür.” “Peki, eğer usta olamazsan bisikletin parasını babana öderim.” dedim.

Üç çentikli taşı kümeden getirip Salih Amca’ya teslim ettik. Önce sözlerimize güldü ama sonra yüzünü bir şaşkınlık kapladı. Arkamızdan uzun uzun baktı. İçinden ne düşündü bilemem ama hayran hayran yüzümüze bakarak sordu: “Yahu çocuklar size bu, sözünüzde durmayı kim öğretti?”

Elimle caminin yanındaki küçük medreseyi gösterdim.

“Oradaki beyaz sakallı amca... Hem de hep doğru ve çalışkan olun, söz verirsiniz tutun, dedi.”

Salih Amca arabaya yaslanıp medreseyi bir müddet seyretti sonra on beş yaşındaki oğlunu yanına çağırıp önce bizi gösterdi, ardından medreseyi. Sonra da ona bir şeyler anlatmaya başladı.

Ne söylediğini duymuyordum ama tahmin ediyordum. Çok güzel şeyler dediğini düşündüm. Ben bundan çok memnun kaldım. O kadar huzurluydum ki tarif edemezdim. Kendime güvenim artmıştı, bana değer verilmesi de hoşuma gitmiyor değildi. Bir iş yapabilmek, faydalı olmak ne kadar güzel bir duyguymuş meğer. “Bak sonunda seni takdir eden birisi çıkıyor. Çıkmasa da önemli değil yeter ki senin için rahat olsun.” dedim kendi kendime.

***

Zaman çok hızlı geçiyor da sanki ben bir şeyleri atlıyor, yetişemiyor gibiydim. “Keşke geceler olmasa.” diyordum kendi kendime. Annem: “Ben de senin yaşındayken öyle düşünüyordum ama artık yoruluyorum. Ağaç yaşken eğilir, tandır sıcakken ekmek pişer.” diyordu. Annem ne güzel atasözleri söylüyordu. Bunlar benim çok hoşuma gidiyordu. Onun masallarıyla özdeyişleri bana miras olarak kalsa büyüyünce çok güzel bir hazinem olacaktı. Masal dinlemek istediğim zaman anneme: “Hele aç şu çeyiz sandığını bakalım içinde ne var?” deyince o anlar, bu yaşta bile bana masal anlatmaya başladılar.

Oturduğum söğüt ağacının altında bunları düşünürken dalmışım. Biraz ötede akan arkın suyunun şırıltısı alıp gitmiş beni. Babam gelmiş yanıma duymamışım.

“Usta ne düşünüyorsun?” deyip omzumdan tutunca silkinip kendime geldim. Anlamış olacak ki bana bakıp gülümsedi.

“Yok, bir şey!” deyip başımı iki yana salladım. O da ye-

niden sormadı. Yanıma oturup benim baktığım tarafa doğru seyre daldı. Ne güzel, baba oğulun yan yana oturması. Babam mutlu görünüyordu. Eminim özlemiştir, kaç gündür böyle bir araya gelmemiştik. O an annemin uzaktan bizi seyrettiğinin ikimiz de farkında değildik...

Bir müddet sonra babamın elimden tutup: "Biraz dolaşalım." demesiyle yerimizden kalktık: "Dolaşalım usta."

Babam boş vakitlerinde benimle yakından ilgilenir, gittiği yerlere beni de götürürdü. Çocukluğumun ikinci dönemi idi, bizim buralarda öyle derler. Çok soru sormaya ve her şeyi bir anda öğrenme çabasına girdiğim yıllardı. Bir gün babamla çarşıda geziyorduk. Terzi arkadaşında birer bardak çay içtikten sonra kalktık. Ulu Cami'nin yanından geçerken babam, sarı yontma taşlara uzun uzun baktı ve dedi ki: "Bak görüyor musun rahmetli Arif Usta'nın yonttuğu taşları? Yıllar geçti hiç bozulmadı. Yaz-kış geçti çatlama yok. Çizgileri silinmedi. Onun taşa vurduğu tarağı nerede olsa tanırım. Taşın etrafını önce tarakla tarayıp sonra ortayı murçlar. Taraklı bölge taşta çerçeve gibi olur. Murçlu bölge ise nakış gibi görülür. İkisinin ortasına yarım santimlik bir iç çerçeve yapar. Orası, ikisinin ortasında ince bir bant olarak kalır. Göze çok hoş gelir. İşte bu bandı diğer ustalarda görmek zor. Yapamazlar. Yapsalar da yakıştıramazlar. Sırtır. Kaba düşer. Rahmetli, taşı dülgere gibi işlermiş. O aradaki bandın bir özelliği vardır! Ters çizgilidir. İnce bir yontuyla oyulur hem Arif Usta nakışların girintisini çıkıntısını öyle ayarlar ki gölgeler desen oluşturur. Günün her saatinde bir nakış çıkar ortaya. Hangi yandan bakarsan bak. Bazen bir çiçek bazen bir ağaç görürsün, onun yonttuğu taşlarda. Hem de onun yonttuğu taşlarda yeşerme olmaz. İşte ustalık burada. Bunun bir püf noktası var. O onun sırrı. Hâlâ çözemedik. Herkes taş ustası olamaz. Olur, olur da ama Arif Usta olmak çok zor."

Kafama takıldı: "Dülgere ne?" diye sordum.

Babam gülümsedi. Elimden tuttu, camiye girdik. Ayak-kabılarımızı tahta rafa koyduk. Caminin serin gül suyu kokan havasını içimize çekerek minberin yanına kadar yürüdü. Babam eliyle minberi göstererek: “İşte bunu yapan ustaya “dülger” denir. İnce tel testeresiyle ağaçları kesen, bıçağıyla oyan, bu güzel ağaç işçiliğini yapan kişi. Bak minberin üzerindeki besmeleyi nasıl işlemiş. İnceden inceye yontarak. Sabırla. Acele etmeden... Duvardaki, “Allah” “Muhammed” yazılarını ağaç üzerine oyarak yapmış. Ne güzel oymuş, köşelerini pürüzsüz dönmüş. Ağaçlara şekil vermiş, nakış nakış işlemiş. Gergef dokur gibi. Üst taraftaki saçaklar ne kadar güzel görünüyor. Mihrabın etrafını cevizden yapmış. İşte usta bu...” “Hangi usta?” “Dülger Yakup Efendi. Yeni Cami’yi de o işlemiştir. Bey köşklerinin saçaklarını, kapı girişlerini ve cümle kapısını yapmıştır. Bazı duvarlardaki kuş yuvalarında da Yakup Efendi’ye rastlarsın.” “Baba sen bu Arif Usta ile Dülger Yakup Efendi’yi nereden tanıyorsun?”

Babam bıyık altından güldü. Elini omzuma koydu. Yanağımla okşadı. “Taş ocaklarında beraber çalışıyoruz.” diyeceğini sandım.

“Nereden olacak oğlum, yaptığı işlerden. Yoksa görmüşlüğüm yok. Bunlar aynı dönemde yaşamış iki arkadaş. Biri taş ustası öteki ağaç. İkisi de yaklaşık üç yüz sene evvel yaşamış. Öleli yıllaaar olmuş.”

Konuşması yavaşlamış, bir şeyi düşünür gibi “yıllaaar” derken “a”yı uzatmıştı. Acaba o arada kafasının içinden neler geçti.

Şaşırdım. Adamlar onca yıl önce yaşamıştı fakat babam, arkadaşlarıymış gibi bahsediyordu. İşte o zaman kendi kendime karar verdim. “Ben de yüz yıllar boyunca yaşamalıyım. Birileri benden yaşıyormuşum gibi bahsetmeli...”

“Baba ben de seninle taş ocaklarına gelip taş yontacağım!” dedim.

Babam, önümde çömeldi ve yanaklarımdan öptü. Yüzümme gülümseyerek baktı.

“Tabi yıllar sonra hatırlanmak için değil mi?”

“He” dedim.

Camiden çıkıp eve doğru yürüdük. Sokağın başındaki çeşmenin önünden geçiyorduk. Sarı yontma taştan yapılmış iki kurnalı çeşmenin suyu iyice azalmıştı. Kurnaların biri sadece damlıyordu. Kurnaların üzerindeki oyuğa bakır bir tas, parlak bir zincirle asılmıştı. Taşlarına baktım: “Bu çeşme Arif Usta’nın işi değil.” dedim. “Bak taraklı kısımla murçlanmış bölüm arasında bant yok. Fakat bu da başka güzel. İşçilik fena değil. Çeşmeden yıllarca su almasına rağmen bozulmamış. Yalnız ters vuruşları temiz çıkaramamış. Pürüzler var.”

“Evet, fena değil.” dedi babam. “Bu çeşme Nakkaş Mikâyıl Efendi’nin eseri. Daha yakın zamanlarda yapılmış. Mikâyıl Efendi de iyi bir taş ustasıydı. Aynı zamanda camilerin iç işlemlerini de yapmış. Nakkaş ismi oradan gelir. Yeni Cami’nin iç işlemlerini sonradan o düzenlemiştir. Mikâyıl Efendi, iş yapmamış. Kabri nur olsun.”

Eve geldik. Anam sessizliğime şaşmıştı. Aslında ben çok konuşurdum. Kendi kendime ciddi kararlar verdim. Ya bir cami ya minare ya büyük bir bina ya da bir çeşme olarak hatırlanacaktım. Taş olup bir duvara konmalıydım...

O gece rüyamda hep taş yonttum. Şekil verdim. Desenler çıkardım. Camiler, minareler diktim. Hepsi sarı yontma taştan. Sevincimden uçuyordum. Alemlerini minarelerin başına kendi ellerimle taktım. Ertesi gün sabah erkenden kalkıp bir kamyonun üzerine atlayıp taş ocaklarına gittik. Ocakta hazır taş olmadığından, babam lom ve balyozla söküp hazırladı. Bazılarını madırgayla kırıp şekil verdi. Ben hiç beklemeden çantamda getirdiğim kesikleri çıkarıp sarı bir taşı yontmaya başladım. Çok heyecanlıydım. Babam çaktırmadan bir müd-

det beni seyretti sonra işine koyuldu. Biraz sonra yonttuğu bir taşı bana uzatarak: “Al şunu, üzerine otur. İskemle yap. Bağdaş kurarsan ayakların ağrır. Usanınca git, gözeden su getir. İçek taze taze soğuk sudan. Okullar açılmadan taş yontmayı öğreneceksin, maşallah.”

Güneş tam karşıdan sarı kayaların böğrüne vurdu. Her oaktan çekiç sesleri geliyordu. Aşağılarda bir yerde taşla dinamit atınca yerler sallandı. Bir duman çıkmıştı derenin öte yamacından.

Babam benim o gün usanıp bir daha gelmeyeceğimi sanıyordu. Bileklerim çok ağrıdı. Öğlene kadar dört defa su getirmeye giderek dinlendim. Öğlende bir kayanın gölgesinde, toprak üzerine yatıp uyumuşum. Uyandığımda güneş ufka yaklaşmıştı. Çekici elime aldım, bileğim şişmiş, kaldıramadım. İki elimle vurmaya başladım. Babam çaktırmadan beni seyrediyordu.

Sonraki gün yine geldim. Oldukça zorlandım. Serin bir kaya gölgesine oturup bazen babamı seyrettim bazen yumuşak taşları gelişi güzel yonttum. Babamın çekiç, keski, murç kullanmasını iyice izledim. Sekiz-on gün sonra taşlarda bazı şekiller çıkarmayı başarmıştım. Artık taş kokusuna, tozuna alışmıştım.

Tek düşüncem, bir cami bir han veya bir minareyi görünce: “Aha! Şu İsmail Efendi'nin eseri!” demeleriydi.

Yazın sabahtan akşama kadar taş ocaklarında kalıyorduk. Artık komşu ocaktakiler de benden su istiyordu: “İsmail! Hele gözeden taze su getir ölmüşlerinin canı için.”

Koşa koşa gidip geliyordum.

Babam: “Burada iş bele başlar oğlum.” dedi. “Herkesle su getireceksin ve herkesin yaptığı işe dikkat edeceksin. Hepsinden bir şey kapacaksın. Sonra kendini ispatlayacaksın. Farklı biri olacaksın. Yoksa herkes ismiyle anılmaz. Her ustanın bir hüneri vardır o hüner kolay kolay kazanılmaz. Önce sabır...”

“Evet, babam haklı.” dedim kendi kendime. Şunu da bildim ki bu iş benim yıllarımı alacak. Hemen o gün, kendime göre bir kalıp hazırladım ve taşların hepsini o kalıba göre düzenledim. Sekiz-on taş birbirine benzeyince babam gördü. Hayretle baktı. Ortalarında işlenmiş küçük lâleyi iyice inceledi. Kendi yaptığı taşlara da baktı. Şimdiye kadar hiç düşünmemişti. Çekicini, murcunu yere attı. Bana döndü: “Evet, ustam bugünlük bu kadar fakat bu taşları yaptığını sakın kimseye söyleme. Ustasını merak edenler arasın, bulsun.” dedi.

Lâleyi suya gidip gelirken gözenin yakınında taşların arasında görmüştüm. İyice inceledim. Kendi kendime: “O solacak ben onu bir taşa yaşatayım.” dedim. Pembe renkli bir lâleydi. Benim taşlara da çok yakıştı.

Birkaç gün içinde lâle desenli bir çeşmenin taşları hazır olacaktı.

***

O gün hava biraz serindi. Taş ocağından biraz uzakta olan kulübeye gidip hasırın üzerine uzandım. Uzaktan taş yontanların çıkardığı sesler, ninni gibi geliyordu.

Gökyüzünü gri bulutlar kapladı.

Ilık bir yel esti, dereden.

Dağların başına duman indi. Kara bir kubbe örttü vadinin üstünü...

Önce şimşekler çaktı sonra gök gürültüsü...

Bir yağmur başladı...

Çardağın altına girip sarı toprağa oturup karşılıklı direklere yaslandık. Üzerimizdeki naylon çardaktan tıkır tıkır yağmur sesi geliyordu. İnce ince atıştırıyordu. Sesinde hoş bir ahenk vardı. Ayakkabılarımı çıkarıp yan tarafa koydum. Dirseğimin üzerine yaslanarak çardağın açık yanından dışarıyı seyre koyuldum. Yorulduğumu hissettim. Göz kapaklarım ya-

vaş yavaş ağırlaşıyordu. Başım öne doğru eğildi; birkaç defa zorla dik tutmaya çalıştımsa da muvaffak olamadım. Yağmurun sesini dinlerken uyumuşum.

Anamın uzaklardan gelen sesini duydum! Derenin oradan beni çağırıyordu.

Çardaktan çıktım, gökkuşağı çıkmış, derenin iki kenarını yay gibi birleştirmişti. En canlı renklerle muntazam bir kubbe gibi öylece duruyordu. Bütün renkleri canlıydı. Taşların arasında da yağmur sonrası çiçekler açmış. Yağmurla ıslanan toprak kokusuyla çiçek kokuları birbirine karışmıştı.

Anam tekrar seslendi: "İsmail gel bak sana ne göstereceğim."

Anamın elinden tuttum, nasırlı elleri sımsıcaktı. Derenin kenarına gittik. Taşlardan şırl şırl su akıyordu. Derede alabalıklar yüzüyordu. Balıkların üzerindeki; kırmızı, yeşil, mavi, pembe, sarı, kahverengi pullar açık açık gözüküyordu. Gökkuşağının bütün renkleri vardı balıkların üzerinde. Derenin biraz aşağısında ördek yavruları yüzüyordu. Çimenlerin içinde yeşil bir kurbağa pörtlek gözlerle çenesinin altını şişire şişire, yüzümüze bakıyordu. Ara sıra vıraklıyordu. Bize bir şey anlatır gibiydi. Ona doğru yürüsek dereye atlayacak gibi tetikte duruyordu.

Anam eliyle biraz yukarıdaki bir çınar ağacını göstererek: "Bak! O ağacı sen doğarken dikmiştik. Bizde adettir her doğan çocuk için bir ağaç dikilir. İşte bu çınar da senin adına dikildi. Görüyor musun, kocaman olmuş. Diktiğimiz zaman senin boyundaydı. İnce bir daldı. Kısa zamanda büyüdü. Dal budak saldı. Seninle büyüyecek bu çınar..."

Ağacın yanına gidip gövdesine elimi sürdüm. Sanki iki taydaş gibi tokalaştık. Bir müddet sessiz sessiz karşı karşıya dikildik. Yürelerimiz merhabalaştı. İki yaren bakıştı...

Anam arkadan bizi seyrediyordu. Çınarın dalları derenin sularına doğru eğilmişti. Çınara yaslanıp kaybolmakta olan

gökuşağını seyrettim. Derede balıklar nazlı nazlı yüzüyordu. Anamın cebindeki ekmekten alıp balıklara attım.

Anam: “İşte bu ağaç senin. Birbirinize sahip olacaksınız. Çınarlar çok uzun ömürlü olur; asırlarca yaşar. Derin topraklara kök salar. Kolay kolay rüzgâr, sel sökemez. Senin de neslin asırlarca yaşayacak. İşte bu çınar sensin İsmail... Çınar gururlu ağaçtır, baş eğmez. Heybetli ağaçtır, düşkün görünmez. Kral ağaçtır, etrafına zarar vermez. Çınar ayakta ölür... Çektiği acıyı kimseye belli etmez.”

Biraz önce yağın yağmurdan ağaçların dallarında kalan son damlalar tek tek yere iniyordu. Ilık bir yel okşadı saçlarımı. Yüzümde bahar serinliği gezindi. Çiçek kokuları sardı etrafı...

Uyandım, ne güzel bir rüya idi bu...

Üzerine yaslanarak uyuduğum kolum uyuşmuş, odun gibi olmuştu. Doğrudum, kolumu ovdum. Yağmur durmuş. Dağların başına sis çökmüştü. Ocaktan “tık tık” diye çekiç sesleri geliyordu. Taş yontmaya başlandığını anladım. Öğlene kadar hava çok bunaltıcıydı. Gökyüzünde tek tük bulut vardı ama sıcak çok etkiliydi. Yerler ıslanmış ve serinlik çökmüştü. Ocaktaki taşlar pırıl pırıl olmuştu.

Babam uzun süre taş söktü. Bir türlü aradığı taşı bulamıyordu. Nasıl bir taş aradığını söylemedi. Taşları evirip çevirip yüzünü ekşiterek, “Bu da değil.” dercesine taşı yana itiyordu. Aradığı taşın özel bir taş olması gerektiğini anlamıştım. Seçtiğim taşları ona gösteriyordum. Babam diliyle, “cık” deyip geçiyordu. Her gün öğlene kadar sekiz on taş yontmasına rağmen bugün bir taş bile yontmadı. Aslında ocaktan bir sürü taş çıktı ama babam bir türlü beğenmedi. Hâlbuki bu taşlar her gün yonttuğundan farksızdı. “Aradığı nasıl bir taş?” diye oldukça merak ettim.

Babam son bir aydır kasabada yapılan yeni caminin kubbesini örten taşları hazırlıyordu. Kubbe taşlardan yapıldığından babam çok ince çalışıyordu. Zaman zaman: “Bu kubbede

harç kullanmayacağız taşlar birbirini tutacak. Taşlar birbirine öyle sarılmalı ki tek taş gibi olmalı. Eğer kubbedeki taşlar ittifak etmezse kubbe çöker ya da kubbede yamulma olur. Bu iş ihmal götürmez İsmail. Acele yok. Keskileri iyi bilemeli. Onun için her gün körelen keskileri götürüp demircide bileteceğiz. Bu iş ihmale gelmez. Kesinlikle işi zorlama yok. İyi uyumalı. Zamanında dinlenmeli. Kubbede tek taş duruyormuş gibi birlik, bütünlük sağlanmalı.” dedi.

Babam saatlerce hiç konuşmadan taş yontuyor, ölçülere çok dikkat ediyordu. Benim işim ise caminin önüne yapılacak olan çeşmenin taşlarını hazırlamaktı. Bu, ilk ciddi işim olacaktı. Babam baştan biraz yardım etti ama son zamanlarda daha az karışıyordu. Paydosa yakın gelip taşları tek tek kontrol eder, hatalı gördüklerini düzeltir ya da ayırır: “Şunun yerine yenisini yap, bu olmamış.” derdi. Babam en baştan çeşme şöyle olacak demişti ama ben kafamdan bir şekil oluşturup kâğıda bile çizmiştim.

Çeşmeye sağlam bir zemin hazırladıktan sonra, ortaya iki tane taş kurna koydum. Su, kurnalardan yalap yalap kuruna akacak. Kurnaların iki yanına taştan burgulu iki sütun çıkardım. Dış sütunlar çiçek desenleriyle doluydu. Çiçek desenli sütunlar üstten kıvrılarak gökkuşağı gibi kubbe oluşturacaktı. İç sütunlar ise kubbeden belik gibi asılacaktı. Kurnaların bir karış üzerinde raf yaparak bakır su tasının oraya konulmasını sağlayacaktım. Tasın konulduğu tereğin iki yanına iki lâle yaptım. Kubbenin altındaki en üst boşluğa da ay-yıldızı yerleştirdim. Artık babam: “Yahu İsmail dülger gibi işlemişsin.” diyebilirdi. İşleyeceğim ya! Dülger gibi ya da nakkaş gibi... Taşı resim gibi çıkaracağım...

Rüyamda gördüğüm çınar ağacına takıldı kafam. Herhalde ben kaderimi gördüm. Beni doğuran anam beni kaderimle tanıştırmıştı. Benim adıma dikilen o ağaçla birlikte benim adım da kök salacaktı! Derin bir nefes aldım.

“Çınarlar ayakta ölür, demek ki ana!”

Sis karşı yamaçlardan yavaş yavaş çekiliyordu. Tül gibi dökülüyordu ormanın üzerine. Güneş buluttan çıktı. Işık sütunları indi derenin kenarına. Yamaçlarda ıslak taşlar, üzerinde su damlası olan otlar rengârenk parladı. Güneş ışıklarını renk renk ayırttırdı. Yağmur kuşları başımızın üzerinden geçiverdiler.

Aşağı yolda duran kamyonun şoförü iki elini ağzına siper yaparak bağırdı: “Heeey! Ocakçılar! Bugün öğleden sonra aşağı ocaklar çalışmamış. Taş yok. Bir kamyon duvar taşı lazım. Boş gitmeyeyim. Varsa bir kamyon...”

Duvar taşı dediği yontulmamış taşı. Ocaktan çıktığı gibi verilirdi. O taşlar yontuya gelmezdi. Damarlı, kalitesiz taşlardı. Bizim ocaklar, taşı yontar, kaplama, minare, bina, köşe, cami taşı yapardı. Fakat fazla çıkan, işe yaramaz taşları da duvar taşı olarak satardık. Ocakçılar kendilerine has işaretlerle birbirlerine bakarak anlaştılar. Balyoz, çekiç sesleri sustu. Zaten akşam yakındı. “Kamyon dolunca da üzerine biner gideriz.” diye düşündüler. Çünkü buradan araba geçmezdi. Akşama yakın hangi kamyon gelirse onunla kasabaya inerdik. Yok, gelen olmazsa üç kilometre, yola kadar yürür, oradan geçen arabalara binerdik.

Yan ocaktan biri bağırdı: “Gel gel! Birkaç ocaktan tamamlarsın. Buraya kadar gelip de boş gitmek olmaz.”

Ocakçılar gönlü zengin adamlardı. Öyle üçü-beşi aramazlardı. Nemelazımcı hiç değillerdi. Öğle vakti çeşme başında karpuz peynir ekmek yerken hepimiz oraya toplanırdık. Hemen hemen ocağa gelen her kamyon üzüm, karpuz, kavun getirirdi. Paydos saatleri yalıklarda su oyunlarının başladığı zamandı. O da yetmez dereye iner birbirlerini sulara basarlardı. Çoğu zaman kamyoncularda ocaktakilere karışır sırlıklam su olurdu...

Kamyoncu sevindi. Arabaya binip sürdü. Yarın cuma.

Cuma günleri bütün ocaklar paydos olurdu. Ocaklarda yalnız bekçiler kalırdı. O gün ocakları sessizlik kaplar. Çekiç sesine alışan insanlar ürperirdi. Ne tokmak sesi duyulur ne de madır-ga... Yontuların tıkır tıkır işleyen sesleri gelmezdi. Birkaç dağ serçesi taşların üzerinde öter ya da tarak kuşu yarların başına tünardı. Sığırçıklar bile taş sökülmediği için uğramaz oraya. Gelip yıkılan topraklardan çıkan solucanları toplarlardı. Bazen solucanları almak için ayaklarımızın arasına girerlerdi.

Babam tam bir kare hâline getirdiği taşın üzerine nakış işliyordu. Bir müddet seyrettim, beni fark etmedi, işine dalmıştı. Yüzüne sıçrayan taş parçalarına bile aldıracağı yoktu. Taş ustalarının en büyük özelliği; çok az konuşmaları ve konuşmayı sevmemeleri. Konuşandan rahatsız olurlardı. Sohbetlerin çoğunu da taş işleri oluştururdu. Babam taşın üzerindeki kırıntıları eliyle temizliyor ve murçla inceden inceye yontuyordu. Yavaş yavaş çizgiler belirginleşmeye başladı. Taşın tam yüzüne bir papatya çiziyordu. En ince noktasına kadar dikkatlice işliyordu. Bitirip başını kaldırıncı beni gördü: "Kalktın mı usta? Yağmur sesinde ele güzel uyku sarar ki. Biz küçükken kuzuları otlamak için meşelere giderdik. Yağmur başlayınca torbamızdaki telis çuvalını ters çevirip başımıza geçirirdik. Bir çalının altına çömeliş yağmuru seyre dalar-dık. Serçeler, sığırçıklar da bizimle aynı çalılara sığınardı... Biz yağmurun sesini dinlerken uyuyup kalırdık. Uyandıığımız zaman kuzuları saatlerce arardık. Bazen hayvanlar köye iner-di... Ya işte bele oğlum! Ben taş işine geç başladım. Babam istemedi öğrenmemi. Demirci ol, sobacı ol fakat taş ustası olma, demişti. 'Demirci olursan, sobacı olursan günde yanına sekizon adam uğrar. Konuşursun, yarenlik edersin. Taş ustasının yanına günlerce kimse uğramaz. Ellerinin içinde kösele gibi nasır oluşur. Derin, güneşte yanarak simsiyah olur. Üzerine taşın yanık kokusu siner.' demişti rahmetli. Sonradan, kısa yoldan para kazanmak için ben de taş ocaklarına geldim. Za-

ten yapacak başka iş de yoktu. Baba mesleğimiz deyip başladık. Aslında ben bu işi sevdim. Bir de okusaydım vallahi taşın ilmini yapardım. Ben her bildiğimi sana anlatacağım. Sen hem okuyacak hem de taş işinde çalışacaksın. Taş mühendisi olacaksın. Taşa baktın mı sülalesini sayacaksın, damarının nereden geçtiğini bileceksin.”

Babamın önündeki taşı göstererek: “Onu niçin yaptın?” diye sordum.

Babamın gözlerinin içi parladı. Gülümsedi. İki eliyle taşı kavradı: “Kubbenin son taşı!”

Taşa bir daha baktım. Güzel işlenmiş bir sarı taşı. Sağında solunda çapak olmayan, diklemesine damar geçmeyen, gitgide sertleşen cinsten bir sarı taşı.

Babam: “Bu taş bütün kubbenin yükünü taşıyacak. Tam kubbenin ortasına koyacağım. Papatyanın ortasından avizenin zinciri asılacak. Kubbedeki bütün taşlar başını buna yaslayacak. Kubbedeki hangi taşı sökersen sök kubbede hiçbir oynama olmayacak. Lâkin bu taşı yerinden oynatırsan kubbe tamamen çökecek. Kurduğum sistemde bütün taşların kilidini buna attım. Ve bu kilit taşı, en iyisinden ocaktan çok az çıkan bu taş cinsini seçtim. Bu kubbe diğer kubbelerden çok daha uzun ömürlü olacak. İskeleyi söktüğün zaman kubbe bütün ihtişamıyla yerinde duracak. Eğer yıllar sonra cami bakımsız kalırsa ki, inşallah kalmaz, bütün kubbe taşları yıpransa da bu taş yıpranmayacak ve kubbenin yükünü tek başına çekecek. Bu tekniği ilk defa Mimar Sinan kullanmış.”

“O kim?”

“Süleymaniye, Selimiye camilerinin mimarı. Dünyanın en iyi mimarı. Türk tarihine silinmez mühürler vuran; nice hanlar, hamamlar, camiler, köprüler, su kemerleri yapan Koca Sinan.” Ben susmuş dinliyordum. “İşte ben de bu taşa büyük görev verdim. Bu kubbeyi taşıyacak. Yorulmak yok. Yıllarca toprak altında yatmış bundan sonra bu caminin alemini ta-

kacağım üzerine hem de temelini bağlayacağım. Eğer kıyamet kopmadan bu kubbe yıkılırsa suçlusu bu taş olacak. Taşı iyi seçtim. En ince şekilde yonttum. Kilit şentiklerini attım. Üzerine de bir lale işledim. Her bir çizgisine bir görev verdim. Bak bu yanı kibleye gelecek. Bu lalenin bir benzerini de mihrabın üzerine koyacağım. Eğimlerini ona göre ayarlayacağım. İmanın sesi o papatyanın kıvrımlarından sapacak bu laleden caminin her yanına yankılanacak. Başka taraftaki sesler yankılanmayacak. Yalnız imamın oradaki sesler yankılanacak. Böylece ses akustiği tamam olacak.”

Babam öyle heyecanlı anlatıyordu ki ağzım açık dinledim. Sanki en önemli sırlarını bana açıyordu. Anladım ki ilk ciddi dersi veriyordu. “Babam yıllardır taş ocaklarında çalışan bir taş ustasıydı. Acaba bu bilgileri kimden öğrendi?” diye düşündüm.

Sordum: “Baba sen bunları kimden öğrendin?”

Sinsi sinsi güldü. Elindeki aletleri yere koyup ayağa kalktı. Derin bir nefes aldı. Atık toprakların bulunduğu yamacın kıyısına kadar geldi. Uzayıp giden boşluğa uzun uzun baktı. Beni unuttu. İki elini dua sonrası gibi yüzüne sıvazladı.

Babam düşünüyordu: “Edirne’de asker olduğum zaman Selimiye Cami’sini inceden inceye gözden geçirdim...” dese bunca yıldan sonra inandırıcı olmazdı. Olmazdı tabi ki. Bu taşın içine girip yaz, kış demeden taşla uğraşanlar bilir. Tokmağı taşa vurunca yankının yönünü inceden inceye takip eden bilir. Yoksa ben mühendisim diye okuldan çıkıp taşı tanımayan, sesini duymayan, elini sürmeyen ne bilsin? Bu işe yıllarını verenler ve bu işe severek yapanlar bilir.

Babam beni yok sayıp biriyle bir şeyler konuşur gibiydi: “Hocaefendi! Hocaefendi! Sen dedin ben yaptım. Bu kubbe hiç yıkılmayacak. Sen iki aydır geceleri bana anlattın. Bunu, taş ustası Abdullah’ın ilmi sanacaklar. Nereden bilsinler Abdullah’ın cahil biri olduğunu. Ne mektep görmüş ne de medrese. Ama

başını bu yola koymuş biri olarak o bazen rüyasında bir hocadan bazen ocaktaki bir ustadan bazen de bir büyük eserden, mimardan ders alır. Hocaefendi rüyamda sana muradımı anlattım. İşte bu eser benim muradım.” dedi, babam.

Kimle konuşuyordu hem yakında benden başka kimse yoktu ki...

Babam taşa bakıp bakıp gülümsedi. Yüzündeki endişe gitmişti. Büyük bir zafer kazanmış gibi omuzları kabarmıştı.

Ben o sarı taşın yerinde olmak istemezdim. Bütün kubbenin sorumluluğu ona verilmişti. Bu ne ağır bir yükü Ya Rabbi. Yakında kare şeklindeki bu sarı taşı, babam kubbenin tam ortasına kendi elleriyle koyacak ve caminin kaba inşaatı böylece bitmiş olacaktı.

İki yıl geçmişti, çifte minareli Yeni Cami, büyük bir kalabalık eşliğinde açılıyordu. Caminin her yanı bayraklarla süslenmişti. Kubbenin tam üzerinde altın sarısı bir alem duruyordu. Salâ verildi, Kur’an okundu.

Cami, kasabanın ortasına bütün haşmetiyle oturmuştu.

Müftü Efendi, babamı yanına alarak kalabalığın önüne geçti. Caminin cümle kapısına yaklaşıncaya durdu. Cübbesinin cebinden kocaman bir anahtar çıkarıp babama uzattı. Babamın elleri titriyordu. Anahtarı besmeleyle anahtar deliğine sokup çevirdi. Çift kanatlı koca kapı yavaş yavaş açıldı. Müftü Efendi, önce babamın girmesi için işaret etti. Babam kubbenin altına gelince durdu. Başını kaldırıp kubbeye bakarak ağlamaya başladı.

“Söz ver, okuyup bu taşın hikâyesini yazacaksın. Seni bu taşları yazasın diye okutmak istiyorum.” “Söz veriyorum bir gün bu taş ustalarını ve sarı taşların hikâyesini yazacağım.”

“Usta, seni yazmak bana nasip olacak mı? Hani şöyle gönülden gelerek, o taşları korken duyduğun heyecanı içten hissederek... Seni anlatmalıyım taşın ustası, öbürlerini de...”

***

Taş ocaklarındaki çekiç, balyoz, seslerini seviyordum. Turnaların yükseklerden uçuşunu, arı kuşlarının etrafımızda dolaşmasını, yağmur kuşlarının yanımıza kadar yaklaşışını seviyordum...

Orada herkes kendi işini yapar. Dağların bağı yarılır içindeki taş çıkarılır. Taşı, burada çalışanlar kadar kimse sevemez. Dudaklarında onun nemli tozunu çok zaman görürsünüz. Besmeleyle başlarlar kesmeye, dualarla bitirirler.

Ağustos ayında öğle sıcağı beynimize işliyordu. Günlendir bir damla yağmur düşmemişti. Toprak, yer yer elin sığacağı büyüklükte çatlaklarla doluydu. Taşın tozu, hafif bir yel esse ağzımıza burnumuza doluyordu.

Uzaktaki tarlalardan küçük bir hortum, kuru otları havalandırdı. Gökyüzünde küçük bir bulut kümesi görünmüyordu. Açık mavi gök boşluğu, göz kamaştırıyordu. Güneş ışıkları beynimize işliyordu.

Babam başını iki yana salladı. Elindeki balyozu taşlara dayayarak derin bir “of” çekti. Gidip gölgeye oturdu. Ben de testiyle suyu alıp yanına oturdum. Önce babam sonra ben testiden kana kana su içtik. Yorulmuştuk. Çalışmaktan çok hava, bizi zorluyordu. Bol su içerek sıcağın etkisini azaltmaya çalışıyorduk. Gündüz, çalışmayı azalttık. Daha çok, sabah erkenden ve akşamüstü çalışıyorduk.

Yerlerde karıncalar ve böcekler geziyordu. Bir müddet gözüm onlara takıldı. Bu taşın, tozun, toprağın içinde ne aradıklarını merak ediyordum. Babamın gözleri uzaklara takılmıştı. Sanki uyukluyordu.

“Bu böcekler buralarda ne arıyorlar, gidip temiz yerlerde gezseler ya? Kurak alanda suyu nereden, yiyeceği nasıl bulurlar?” diye sordum.

Babam gözlerini döndürmedi ama gülümsedi. Bir müddet sustu.

“Sana bir hikâye anlatayım.” diye söze başladı. Bir aya-

ğını uzattı diğerini dizden kırarak toparladı. “Bak görüyorsunuz ya bütün böcekler gezinip duruyorlar. Yani buralarda bir canlılık var. Toprak hayat buluyor. Onları kim çağırdı, ne arıyorlar elbette biz bilemeyiz” derken sözüne biraz ara verip yerde gezen küçük canlıları bir müddet o da seyretti. Yüzündeki gülümseme arttı. “Hâlbuki burası bir yıl önce bir kaya kütesiydi ve içine canlı adına bir varlık giremezdi. Şimdi ise birçok mahlûkat buralarda yaşıyor. İşte karıncalar, arılar, kelebekler, böcekler... Görüyor musun hepsi mutlu hiçbiri bu durumdan şikâyet etmiyor. Burayı yurt edinme çabasındalar.” dedikten sonra bir süre onların çalışmalarını, dolaşmalarını seyrettik.

“Bir zamanlar bir yerde, bir çocuk, kayaların içinde oynarken bakmış ki koca bir kayanın içine karıncalar girip çıkıyor. Çocuk gidip çamur getirmiş karıncaların girip çıktıkları o çatlağı sıvamış. Bir gün sonra geldiği zaman kuru çamurdan bir delik açıldığını görmüş. Tekrar sıvamış ertesi gün karıncalar yeniden bir delik açmış, oradan girip çıkmaya başlamışlar. Bu sefer çocuk önceden çamurla sıvadığı o çatlağı taş parçalarıyla sıkıştırarak açılmaz bir hale getirmiş. Bir daha oraya uğramamış. Aylar sonra yolu oraya düştüğü zaman küçük taşlarla kapattığı o çatlağın açılmadığını görmüş. Bu sefer içerde karıncaların öldüğünü düşünerek üzülmüş. Hemen bir çekiç bulup taşı kırmış. Taşa iki çekiç vurunca taş ortadan ikiye ayrılmış. Bakmış ki taşın ortasında yemyeşil bir tohum filizi duruyor! Karıncalar ise gayet keyifli, taşın içinde çalışıyorlar. Bir tarafta yumurtaları var bir tarafta yeni yavrular çıkmış. Bir kısmı da dışarıya yeni yol açmak için çalışıyor. Hepsinin keyfi yerinde, hiçbirinde ümitsizlik yok.”

Babam hikâyeyi bitirdikten sonra başını bana doğru çevirerek yüzüme baktı.

“Şimdi anladın mı o karıncaların burada ne yiyip içtiklerini?”

Başımı salladım. Aslında çok şey anlamıştım bu hikâyeden. Ummadığımız taşın nasıl karıncalara yurt olduğunu ve onları yaratanın onlara nasıl rızık verdiğini. Ümitsizliğe kapılmak, üzölmek ise yalnız akılsız insanların işi olduğunu anlamıştım.

Babam gözlerini yummuş, iki bacağıını da uzatmıştı. Uykuya geçiyordu.

“Sade insanlar taştan ekme kazanmıyor bazen böcekler de rızkını buralardan çıkarıyor. İnsanoğlu her şeyi bilemez ki. Bizim ekme ufaklarımız, sofra kalıntılarımız onları buralara çekmiş olabilir ve başka sebepleri de vardır mutlaka.”

Tabiatta hiçbir canlı boşuna yaratılmamıştı. Her şeyin bir manası vardı. Bir kelebek gelip dizime kondu. Ürkek ürkek bana baktı. Hiç ırganmadım. Sonunda ona da güven geldi. Bir müddet orada dinlendikten sonra uçup gitti. Babamdan sonra ben de taşın gölgesinde serin bir uykuya dalmışım.

***

Arada bir köye giderdik, elbiselerimiz yıkanır, banyo yapardık. Büyökler tıraş olurdu. Ben ise köyde kalan arkadaşlarla bir iki gün oynardım, çocukça sohbetler ederdik. Hava iyi olursa nehre yüzmeye giderdik. İşte bunu çok severdim. Arkadaşların kimisi çobanlıktan kimisi tarladan tapandan bahsederdi. Köyde herkesin bir işi vardı. Ben ise onlara taş ocaklarını anlatırdım. Hepsı heveslenir ille de oraları görmek isterlerdi. Ben de bir ballandıra ballandıra anlatırdım ki sormayın.

Bir gün yine köye inmiştik, köyden de şehre gidecektik. Şehre giden yol Hakalmaz Çeşmesi'nin önünden geçirdi. İki olduğundan akan su ne artar ne de eksilir, kış-yaz orayı şenlendirir, sesi sakin günlerde uzaklardan duyulurdu.

Hakalmaz, Selçuklular zamanından kalma sarı taştan yapılmış bir çeşmeydi. Yağmur, sıcak-soğuk, yaz-kış derken

taşları epey yıpranmış. Yalak sert taştan olduğundan kenarları kayganlaşmış ama zaman onu yıpratamamış. İçini yosunlar sarmıştı. Beyaz taş üzerinde yeşile çalan yosun renkleri suyun içerisinde bir başka güzel görünüyordu.

Yoldan her geçen mutlaka buradan su içer, birkaç defa da olsa yanında oturup nefes alır, söğüt ağaçlarının gölgesinde biraz dinlenir sonra yollarına giderdi. Yüz yıllardır böyle devam etmiş. Uzak yoldan gelenler azık torbalarından yiyecekleri çıkarıp bir kenarda yerler. Artanları “kurdun kuşun payı” diyerek bir kenara bırakırlardı.

Çeşmenin görüntüsü döneminin mimarisini yansıtıyordu. Altına beyaz sert taştan temel atılmış. Çeşmenin yapısı bu sert taşların üzerine oturtulmuş. Harç olarak yörenin şartlarına uygun olarak horasan kullanılmış. O dönemin bütün yapılarında bu harca rastlanır. Bu harç sayesinde ki binlerce yıl önce yapılan yapılar günümüze kadar kalmış, hatta depremde bile yıkılmamışlardır. Beyaz taşın üzerine sarı taştan bir düzlem yapılmış. Dış kenarları beş santim kadar dışarı taşırılmış, bir buçuk metre yükseldikten sonra da üzerine kemer yapılmıştır. Kemerin en üst bağlantı taşına, tomurcuk gül şekli verilmiştir.

İki kenarına da Selçuklularda kullanılan geometrik süsleme şekilleriyle kabartmalar yapılmış, o gün kullanılan mavi bir boyanın izlerini bu gün dahi görmek mümkün.

Çeşmenin iki oluşu var araları yaklaşık kırk santim. Tam olukların üzerinde bir taş içeri çekilerek tas yeri yapılmış. Tas yerinin iki kenarındaki taşlar üzerinde kabartma ceylan şekilleri var.

Üst sırda ise değişik resimler yapılmış. Çiçeklerin dalına konmuş kuşlar resmedilmiş. Bu sıra oldukça yıpranmış. Resimler zor seçiliyor.

İki taraflı kemerin tam başladığı yerin hizasından Arapça bir dua yazılmış. Kemerin altında kalan boşluk ise çift baş-

lı Selçuklu kartalı yerleştirilmiş. Hâlâ heybetli hâlâ canlı. Bir mühür gibi duruyor çeşmenin taşında. Çeşmede dağın yamacına atılmış imza gibi.

Bu çeşmeye ustası epey emek sarf etmiş olmalı.

Tam önüne gelince babama, Hakalmaz'ı sordum. Babam elini yüzünü yıkayıp geçip öbür kenarındaki taşın üzerine oturdu. Ben de elimi oluğun önüne tutup suyumu içtim. Diğer kenarına da ben oturdum. Yalağa akan sular, neredeyse üzerimize sığıyordu.

“Bu çeşme Hakalmaz diye gelmiş gider.” diyerek söze başladı. “Yapanın ismini, neci, nereli olduğunu kimse bilmez. Aslında çok ustalık isteyen bir eser değil. Fakat günümüze bir mesaj vermesi açısından önemli. Yani o zamanın ustaları için bu tip küçük yapılar kolay yapılıyordu. Türk Milletinin her gittiği yerde, bu tip eserlere rastlamak mümkün. Bunları devlet desteklemez. O zamanın hayır sahibi varlıklı insanları yaptırdı. Eğer bir yerde çeşmeye ihtiyaç varsa çeşme yapılır, han lazımsa han, hamam lazımsa hamam yapılır. Yani insanlar devlete bırakmaz hemen ihtiyacı karşılayacak bir şey kurarlardı. Sonradan her şey devletten beklenir oldu. Bunu yapan usta öyle işi savsaklamamış. Bir kere yerini iyi seçmiş. Yol üzeri ve içilebilecek temiz su bulmuş. Yani ihtiyaç. Belki yaşlı bir adamın ölmeden önceki hayratı, onu bilemeyiz. Taşın çok uzaklardan getirildiği kesin. Bu taş yakın çevrede yok. Ee o zamanlar uzaklardan taş ancak eşekle, atla taşınırdı. Bilemedin öküzle, katırla. Bu taş burada yontulmamış. Dikkat edersen etrafta hiç taş kırıntısı yok, bu kadar taş burada yontulsa az çok çevrede izi kalırdı. Bilirsin taşlar çok uzun zaman yapılarını korurlar. Üstelik taşları yerinde yontup taşınması daha kolay olur. Yoksa işe yaramaz birçok parçayı da taşımış olurlar ki bu da nakliye zorlaştırır. Dikkat et suyun akış yolundaki taşlar da beyaz sert taş. Yani buranın yerli taşı. Kaba duvar yapmada kullanılır ama yont-

maya gelmez. Yalak ise bu çevreden bulunmuş. Sert ve dayanıklı. Bir çeşit mermer. Bu tip taş yalaklara, buralarda çok rastlanır. Dayanıklı olduğundan kalıcı oluyor. Bundan dibek, değirmen taşı bile yaparlar. Ahırlarda hayvanlar için tuztaşı olarak bile kullanırlar.”

“Neden Hakalmaz, demişler?”

Başını belirsiz şekilde sallayıp biraz düşündü.

“Derler ki kim olduğunu, nereden geldiğini kimse bilmez. Bu yoldan kervanlar geçermiş. Bir gün yaşlı bir adam buraya çeşme yapmaya başlamış. Kadı duymuş. Yörenin ileri gelenleri duymuş, gelip görmüşler. Bu yaşlı, hali iyi görünmeyen adama para vermek istemişler. Almamış. Her gelip geçen buna hediyeler vermek istemiş almamış. Bazısı bırakıp gitmiş. O da onları gelip geçen fakirlere dağıtmış. Adam hiç kimseyle konuşmazmış. Yalnız genç bir kızın beyaz bir atla yiyecek getirdiği ve tekrar geldiği tarafa gittiği söylenir. Kirlenen elbiselerini alıp yıkadıktan sonra tekrar getirirmiş. Burayı yapan adamın kızı olduğu sanılır. Bundan dolayı çeşme taşının nereden getirildiği ve yapan hakkında da bir bilgimiz yok. Hayrat işte. Çeşmeye bir bakır maşrapa takıp burada öldüğü söylenir.”

Eliyle yolun alt tarafındaki tek mezarı gösterdi.

“Kervancılar bulmuş. Kadı gelip namazını kıldırmış. Oraya defnetmişler. Belki kendisi öyle istemiştir. Geriye bir çekiç, bir mala, bir taş yontusu kalmış. Bir de azık torbası. İsmi kimse bilmediğinden, bu çeşmeyi yaparken kimseden karşılık almadığından buraya Hakalmaz Çeşmesi demişler. Eşyalarını çeşmenin taşının üzerine koymuşlar. Ertesi gün gelen atlı kız alıp gitmiş.”

O sırada atın nal sesini duyar gibi oldum. Rüzgârı bizi yalayıp gitti. Gitti ya hangi yana olduğunu ben de anlayamadım. Onu ancak bir taş ustası anlar, diye geçirdim içimden. Yalnızlık onun içinde değil ona bakanların bakışında. O gö-

nül eri bir fani kitaba değil ama bu dağın eteğine, taşa yazmış. İnsanlara sarı taştan bir harika eser bırakmış.

***

Köye inişimizin ikinci günü babam, şehirde birini görmeye gideceğimizi söyledi. Huyum değildi, nereye ya da kime olduğunu sormazdım. Güneş doğarken yola koyulduk. Otların üzerine rengârenk çiğ damlaları dizilmişti. Tespih gibi dane daneydiler. Islak otlarda ayaklarımız ıslandı. Uyuşuk bir kertenkele başını otların arasından çıkarmış bakıyor. Papatyanın üzerinde ürkek bir kelebek, kanatlarını açıp kapatıyordu.

Yol boyu babamla sohbet ettik. O, bana bu yolculuklarda çok şey anlatırdı. Bir öğretmen gibi işin inceliklerini öğretirdi.

Şehrin dışında mezarlığın hemen kenarında Sadullah Amca'nın taş atölyesi vardı. Sessiz, kendi halinde biriydi, Sadullah Amca. Hemen bütün günü orada geçirdi. Mezar taşı yontardı. Bizim buralarda eskiden beri sarı taştan mezar yaptırmak yaygındı. Mezar taşlarının boyları daha uzun olduğu için babam böyle taşları ayırır her kamyon gelmesinde ona gönderirdi. Sadullah Amca hiçbir zaman taş ocaklarına gelmezdi. Babamla aralarında özel bir hukuk vardı. Taşı bitince bir kamyonu gönderir taşı alırdı.

Babam: "Sadullah Efendi taş istemiş. Şu kamyonu yükleyelim." deyince hepimiz işi bırakır taşı kamyonu yükledik. Sonra da şoförle gönderdiği karpuz, üzüm gibi meyveleri yerdik. Her kamyonun gelişinde mutlaka meyve gönderirdi.

Boş bir günümüz vardı. O gün onu ziyaret etmek için uğradık. Atölye dediğimiz yer tahta ve kerpiçten yapılmış bir kulübeydi. Yandaki boşlukta bol miktarda taş var; çoğu sarı, bizim ocakların taşı olmasına rağmen, değişik mermerler de olurdu. Kulübenin duvarına yaslı bir çardak vardı. Üzerine

asma kol atmıştı. Önündeki söğüt oraya gölge yapıyordu. Duvarın hemen bitişiğinde bir de kavak ağacı dikilmişti. Biraz ileride yamacın hemen bitiminde küçük bir çeşme ve taş kurnu vardı. İnce ince suyu akıyordu. Sol tarafa bir kuyu vardı, taşların yıkanmasında bu su kullanılıyordu.

Sadullah Amca, babamı ayakta karşıladı. Zayıf, ince - uzun bir adamdı. Atmış - atmış beş civarında gösteriyordu. Beyaz saçlı, aksakallı, esmer tenliydi. Taş yontmaktan beli ileriye doğru eğilmiş, elleri nasırlı, parmaklarının kıvrımlarında çatlaklar oluşmuştu.

Elimi sıkın eli çok pürüzlü bir tahtayı andırıyordu. Sadullah Amca'nın saç sakalı, üstü başı taş tozlarıyla kaplanmıştı.

Bize söğüdün altındaki iskemlelerde oturmak için yer gösterdi. Ortada gösterişsiz tahta bir sehpa duruyordu. "Siz şöyle iki dakika istirahat edin, elimi yüzümü yıkayıp geleyim." dedi ve çeşmeye doğru yürüdü.

Üstünün tozlarını silip çeşmede elini yüzünü yıkadıktan sonra cebinden çıkardığı mendille kalın camlı gözlüklerini sil-di. Askerliği yaklaşmış bir delikanlı bize "hoş geldiniz" dedi.

"Hüseyin, benim torunum." dedi Sadullah Amca. Sonra da Hüseyin'e dönerek: "Ocağa çay suyu koy." diye seslendi. Sonra da benimle ilgilenmeye başladı. "Baban gibi usta ol. O taş konusunda ustaların ustasıdır. Gönderdiği taştan fire çıkmaz. Taştan anlar, ocaktan anlar. Bina işi bizim işe benze-mez. Bir yere olmazsa öteki tarafa olur. Mezar işi belli, hepsi ölüye sipariş." dedi.

Babam yerinden kalktı. "Gelmişken mezarlığı ziyaret edelim. Burası tarihî bir mekân. Eski eserlerin durumuna da bakalım." dedikten sonra mezarlığa doğru yürüdük.

Sadullah Amca ellerini arkasında kavuşturup kuru dudaklarını ara sıra diliyle ıslatarak babamla yan yana yürüdü. Nefes almakta zorluk çektiğinden dura dura konuşuyordu.

Mezarlığın girişinin önünde durdu. “Burası mezarlık girişi. Cümle kapısı, demir ya da büyük kapı. Bu giriş eski bir yapı. İki tarafı taş sütun. Üstü kemer, mızraklardan dökme demirli kapı.”

İçeri girince boş bir alanla karşılaştık. Biraz ilerde yeni yapılmış mezarlar vardı. Çoğu Sadullah Amca'nın elinden çıkmıştı.

“Bunlar yeni. Desen olarak da güncel bazı şekillerden oluşur. Her şey değişiyor. Zamanla taş işleri de yeni boyutlar kazanıyor. Bakınca da belli oluyor. Her dönemin izlerini eserler taşır. Yazılar Türkçe harflerle yazılmış. Mezar taşlarına ilk bakışta kadın mı yoksa erkek mi olduğu da anlaşılır. Baş tarafına konulan taş ona göre şekillendirilir.” dedi.

Yol boyunca mezarları anlattı. Bizi özellikle bir tarafa doğru götürüyordu. Uzun servilerin gölgesinde serin bir yere geldik. Bu mezarlar diğerlerinden çok farklıydı. Hepsi de yüzlerce yıl önce yapılmıştı. Üzerlerinde Arapça yazılar vardı.

“Gördüğünüz gibi buradaki mezar taşları birer tarihî eser. Bu taşlar, çok serttir, sert olduklarından dolayı da yıpranmadan, yazılar silinmeden günümüze kadar gelmiş.”

Babam söze karıştı: “Bu taş nerenin ustam?” diye sordu.

“Vadiden sökülmüş. Bu yörenin taşı. Sanırım cevher fazla olmadığından terk edilmiş. Derin kazılsa tabandan çıkar ama çok pahalıya mal olur.” diye cevap verdi. Onlar sohbet ederken ben, mezarların arasındaki servilerin gölgelerinde geziniyordum.

Buradaki mezar taşlarına bakarak sahiplerinin dünyadaki işleri hakkında da bilgi sahibi olunabiliyordu. Mezarların büyüklükleri de dünyadaki makamlarına göre değişiyordu. Bir tüccarın taşındaki terazi ile kadının taşındaki terazi farklı şeyler tartıyordu. Mesela tüccar üzüm, kadını adalet tartıyordu. Taşlar onları bile ayırmış.

Taşlar yuvarlak, kare, dikdörtgen gibi farklı şekillerde

yontulmuştı. Genellikle her taraflarına yazı yazılmıştı. Kadınların mezar taşlarında genellikle çiçek resimleri vardı. Üstelik onların taşlarının baş kısmı farklıydı daha ince ve estetik açıdan daha kibar idi.

Sadullah Amca: “Daldın gitti.” dedi.

“Mezarlıkta insan hüzünleniyor ama bizim taş ustalarımız buraya doğrusu çok değer vermiş. Bir devletin ihtişamı, mülk edinmesi, mezar taşlarına mühür gibi kazılmış.” dedim.

Sadullah Amca yüzüme bakıp güldü. Dediklerim hoşuna gitmişti. “Yaşa evlat. Büyük adam olacaksın. Oku! İyi oku. Bu taş sanatının da mektebi varsa onda oku. Sanatı iyi anla ki anlatasın. Biz sadece yontmasını bildik. Büyüklerimizden öğrendiğimizi kimseye anlatamadık.” dedi sesinde müteessirlik vardı.

Sadullah Amca’nın dediklerini çok iyi anladım. Aslında o da çok güzel anlattı. Kulübenin altına gelene kadar bir daha konuşmadık.

Çay hazırды.

***

“Dünyada mekân ahrette iman.” derdi eskiler. O zaman yaşarken bir köşk yapmalı, diye düşünürdüm. Kaç gece bu köşkün planlarını yaparken uyuduğumu hatırlamıyorum. Yarın bir köşkün tamiri için babamla tespit yapmaya gideceğimiz için erkenden yattım.

Sabah annem bizi gün doğmadan kaldırdı. Yer sofrasını kurup kahvaltıyı hazırlamıştı. Sofrada, tereyağı, lor, peynir, ekmek sıcak süt vardı. Çalışmaya gideceğimizden babam akşamdan çantayı hazırlamıştı. Bir gün önce konuşmuştuk. Kalenin yanında tarihî bir konak varmış onun onarım işini almıştı. Kale kesme taş olduğu için babamı çağırmışlar. “Başkası bu işi beceremez.” diyerek.

Yola koyulduğumuz zaman güneş yeni doğuyordu. “Bu gün işimiz, konağın ölçülerini almak.” dedi. Anıtlar Kurulu burayı koruma kararı almış ve iyi bir şekilde aslına uygun onarılması gerekiyormuş. Oldukça büyük bir konaktı burası ve ölçme işi akşama zor bitecek gibi gözüküyordu. Her deforme olmuş, düşmüş ya da kaybolmuş taşın yerine yeni taş kesip koymak gerekiyordu.

“Bu iş, bir yıl sürer, sıkı çalışmak gerekir.” dedi babam.

“Yok.” diyerek itiraz ettim. “Biz bir yılda on konak taşı keseriz.”

Babam gülümsedi. “Bu sadece kesmek değil. Çok oyala-yıcı bir iş. Yenisini yapmak bundan çok daha kolay. Uzman-lar tek tek taşları resimlemişler. Örneklerini de alacağız. Eğer düşüp kırılmış taş varsa onları da toparlayıp birleştirip üze-rindeki desenleri çıkaracağız. Onların tıpatıp aynısını yap-a-cağız. Acele etmeden. Bu sanat eseri konağı, ilk günkü haline getirmeye çalışacağız. O isimsiz ustaları yaşatmalıyız. Nadir örneklerden bir tanesi.” dedi.

Konağın yanında bir açıklık vardı ve bu açık alanın deva-mında nehrin tam kenarında Bent Hamamı görünüyordu.

Babam: “Akşam sana bir hamam sefası yaptırayım. İster misin?” diye sordu.

“İsterim!” dedim.

Konağın ikinci katında güzel bir selamlık vardı. Konak, geniş bir bahçeye çevrelenmişti. Görüldüğüm kadarıyla, dış kapı ve pencereler tamamen değişmeliydi. Daha doğrusu ko-nak, adamakıllı bir bakım istiyordu. Görüntüsü insanın içini karartıyor.

Dış kapının iki yanından ölçmeye başladık. Her ölçümden sonra babam rakamları elindeki deftere kaydediyordu. Bazen de yanına şekiller çiziyordu. Öğlene kadar alt katı ancak çıka-bildik. Öğleden sora ise merdivenler ile uğraştık.

Ölçümü için bir gün ayırdığımız konağın ölçümünü an-

cak üç günde bitirebildik. Babamın elindeki defter dolmuştu. Yapının hemen her tarafı sarı taştan yapılmıştı. Yalnız merdivenlerde mermer kullanılmış. Bazısı sonradan değiştirilmişti. Ara sıra yapılan tamirler özentisiz olduğundan birlikteliği bozmuştu. Bütün bunların aslına göre yapılması isteniyordu.

Üçüncü gün çekilen fotoğraflar geldi. Her fotoğraf numaralanmıştı. Bu, bizim işimizi kolaylaştırdı. Bundan sonra taş yontma faslı başlıyordu.

Dördüncü gün beraber demirciye gittik. Yeniden keski, taş rendesi, çekiç, tarak siparişleri verdik. Demir çiviler aldık. Taş oyma aletlerinin eskilerini yeniledik. Elmas matkap uçları çelik tornavidalar aldık.

Ocağa geldiğimiz zaman aradan tam beş gün geçmişti. Hemen işe koyulduk. Babamın not defterindeki şekil ve ölçülere göre taş hazırlamaya başladık. Artık başka işe bakmayacaktık. O günlerde Yemlihan Usta da geldi. Omuzları geniş orta boylu bir adamdı. Kolları ince, el parmakları uzundu. Göründüğünden çok daha fazla güçlüydü. Kocaman taş kütüklerini tek başına yuvarlıyordu. Konağın taşlarını bitirene kadar Cevahir adında yaşlı bir adam da bizimle çalışacaktı. Adamın ömrü taş yontmakla geçmiş. Bir gözü bu işte kör olmuş. Gözlerini kapayıp çalışıyordu. Artık işi öyle bellemiş ki bana sorarsanız taşı yontmaya başlayınca uyuyor, elleri çalışıyordu. Ustalığına diyecek yoktu. Babam ona çok güveniyordu. Çoğu zaman “Ustam” diye seslenirdi. Sessiz garip bir adamdı. Çalışırken çoğu zaman onu unutuyorduk. Yalnız işini yapardı.

Babam: “Cevahir Usta sen olmasan bu işe aklım sarmazdı. Önce Allah’a sonra sana bel bağladım.” dedi. Adam oralı olmadı. Başını eğip çekicine sarıldı. Sesler saat kadar ahenkliydi. Boş kalınca da ocaktan taş söküyordu.

İki kişiye daha ihtiyacımız vardı. Babam, önce Sadullah

Usta'ya haber gönderdi. Sadullah Amca: "İşim çok." deyip gelmedi. Hâlbuki babam onu çok istiyordu. Ömrü taşla geçmiş bir ustaydı o. Ret haberi gelince bir taşın üzerine oturup uzun uzun düşündü. Cevahir Usta yanına gelip elini omzuna koydu. Babam başını kaldırıp baktı.

"Haber sal bizimkilere! Onu aratmazlar. İş varsa yapacak bir şey yok." dedi. Bir hafta sonra Horasan'dan Zeynel Amca geldi. Babam yaşında biriydi. Yıllarca gurbette beraber çalışmışlar. Gelir gelmez taş ocağını gezdi. Sonra taşları inceledi. En son aletleri bir bir elden geçirdi.

Ocağın kuzeyinde gölge bir yere oturup tütün sardı. "Bu aletlerle ben taştan adam yaparım. Bu ocak bir altın cevheri. Taş ekstra. Yapalım da görsünler." dedi. Hiç vakit kaybetmeden üzerini değiştirip işe başladı. Şaşırdım, hiçbiri ücret konuşmadı. Babama sorunca güldü. "Yahu onlar benim arkadaşım haklarını mı yiyeceğim? Ben neysem onlar da aynı."

Bütün ustalar aynı anda çekici vuruyorlardı. Ocaktan tek ses çıkıyordu. Bazen bir türkü sesi onları şevke getiriyordu. Saatlerce yorulmadan taş kesiyor ve yontuyorlardı.

Beş gün sonra da Cabbar Usta geldi. Kısa boylu bir adamdı. Her şeye gülüyordu. Bazen taş kütüklerinin arasında kayboluyordu seslenerek buluyorduk. Neredeyse kendi ağırlığının iki katı taşları tek başına kaldırıp üst üste koyuyordu. Beş kiloluk balyozu vurdu mu kütükler ikiye ayrılıyordu. Çoğu zaman boyu yetmediğinden taşın üzerine çıkararak oradan yontmaya başlıyordu.

İş oturmuştu. Neredeyse hiç tatil yapmıyorduk. Yontulan taşları düzgün bir şekilde numaralayıp diziyorduk. Üç ay sonra bir binaya yetecek kadar taş yonttuk. İnce işçilik yapılacak taşlar hazırlandı fakat desenleri yerinde yapılacaktı.

"Asıl iş geride." dedi Cevahir Usta.

Kamyon ocağa yanaştı. Taşlar tek tek bindirildi. Üç gün içinde bütün taşlar köşkün bahçesine taşındı.

Yemlihan Usta ocakta kaldı. Diğerlerinin hepsi köşke taşındı. Zeynel Usta bir haftalığına memleketine gitti. Babam iki gün çalışmaya ara verdi. Herkes o günlerde şehirde gezdi. Bu iki gün herkes için sıkıcıydı.

İskeleyi kurduk. Üst kattan işe başladık. Marangozlar da gelip kapı pencere, saçak ölçülerini aldı. İskeleye kalasları yerleştirip makaraları taktık. Taşlar tek tek yukarı çıkarılıp yerine konulmaya başlandı. Pencerelemin kemer taşları neredeyse hepten değişiyordu. Eski sağlam taşlar yerinden hiç oynatılmadı. Fotoğraflara bakıp taşları ona göre yontuyorduk. Uzmanlar kontrol etmek için sık sık uğruyordu.

Çalışmamız dört ay devam etti. Konak yavaş yavaş ilk hâline benzemeye başladı. Kapıları pencereleri takıldı.

Dört ayın sonunda önümüzde kocaman bir tarih duruyordu.

***

Ölçüm yaptığımız ilk günün akşamında Bent Hamamı'na gitmiştik. Çoruh Nehri'nin kıyısında taş bir bina. Akkoyunlulardan Ferahşat Bey'in yaptırdığı söylenir. Bacasından sürekli ince bir duman çıkar. Orasının külhana açılan bölüm olduğunu anlattılar. "Gel göstereyim." dedi babam. Arka taraftan külhanın olduğu bölüme indik. Kocaman bir fırın vardı. İçinde odunlar yanıyor. Sessiz bir verdi. Yalnız yanan odunlardan çıtır çıtır ses çıkıyordu.

Bu taş binanın damının tam ortasında büyük bir kubbe vardı. Kubbenin her tarafında küçük pencerelerden içeriye ışık sızıyordu. Büyük kubbenin etrafında altı tane daha küçük kubbe duruyordu. Onların da üzerinde pencereler vardı. Diğer taraflarda ot bitmişti. Nehre doğru üstte büyük bir camekân duruyordu. Hamam birçok defa tamir edilmiş ama külhan ilk kurulduğu şeklini koruyordu. Sonradan tamir gören yerler ile yapının orijinal hali arasında uyumsuzluk-

lar vardı. Taşlar farklı yerlerden getirildiği için renkler bile farklıydı.

Dışarıda, en az hamamla yaşıt bir çeşme vardı. Sürekli akıp duruyordu. Buranın suyu hamama gelen suyun aynısıymış. Hamama gelen su fazla olunca buradan akıyormuş. Çeşmenin suyu ince bir arka nehre karışıyordu.

Hamamın dış duvarlarında ışık alacak hiçbir pencere yoktu. Demek ki bütün ışığı kubbelerdeki pencerelerden alıyordu. Alçak bir kapısı vardı. Boyu uzun olanların eğilmesi gerekiyordu. Kapıdan girince sekiz basamak aşağı iniliyordu. Küçük bir düzlükten sonra kalın bir duvarın ortasında bir kapı daha vardı. Orayı geçince ışıklı bir salona giriliyor.

Kapının girişinde bir masa vardı, orada hamamcı oturuyordu. Tavanı dört tane taş direk tutuyordu. Ortada bir havuz vardı, ortasından sürekli su akıyordu. Burası tam filmlerdeki gibiydi. Sanki Osmanlının ilk yılları... içerisi her şeyiyle eski ve insanların üzerinde Karadeniz işi dokuma ve peştamallar var.

Şaşkın şakin etrafa bakınıyordum. Hamamcının oğlu birine bir fincan kahve getirdi bir başkası çay istedi. Kahve isteyenin yanındaki çocuk: "Bana da su verir misin?" diye selendi. Karşıdaki çocuk da babasını dürtükleyerek: "Ben de su istiyorum." diye fısıldadı. Babası, havuzun ortasındaki musluğu göstererek: "Şuradan iç." dedi, sırtını dönüp yattı. Çocuk tavandaki motifleri saymaya devam etti.

"Sen mi su istemiştin?" diye seslendi hamamcı.

Çocuk dalmıştı aniden ona baktı. Hamamcı elinde bir bardak suyla dikiliyordu. Gülümsedi. Çocuk kızardı. Utanarak suyu aldı. O içene kadar hamamcı ayakta bekledi. Çocuk aceleyle içip bardağı uzattı ama yüzüne hiç bakmadan teşekkür etti.

Kalın bir ahşap kapıdan, bizim çekişimize direnen yayları yenerek buhardan göz gözü görmeyen bir bölüme geçtik. Burası

diğer bölümlere göre daha sıcaktı. İç kapının her açılıp kapanmasından dolayı dışarıya yoğun bir buhar hücum ediyordu. Bu bölüm, dış kısım ile iç kısım arasındaki bağlantıyı kesiyordu. Bu bağlantı kesilmese bu sıcak soğuk etkileşiminden dolayı yoğunlaşan buhar, dışarı çıkacak ve oradaki nemi artıracaktı.

En nihayet en içteki kapıyı açtık. Yeniden bir buhar dalgası bize doğru hücum etti. İçeriye gelince berrak bir havayla karşılaştık. İçeride ışık oldukça azdı. Takunya sesleri tak tak diye yankılanıyordu.

Ortada göbek taşı diye adlandırılan taş vardı. Göbek taşı elli santim kadar yükseklikte çok köşeli mermerden, pürüzsüz bir düzlemde.

Giriş kapısının tam karşısında külhanın sırtı yükseliyordu, yaklaşık seksen santim kadar bir çıkıntı idi bu. Oldukça sıcak olurmuş, çok terlemek isteyenler dayanabildikleri kadar orada otururlarmış. Babamla ben de oraya oturduk. Oturamamla kalkmam bir oldu, yanmıştım. Yavaş yavaş alışımdı.

Artık gözüm buhara alışmıştı, damdayken gördüğüm büyük kubbe tam göbek taşının üzerindeydi. O küçük delikler, içeriyi aydınlatıyordu. Bu kubbe sayesinde olacak en ufak bir ses bile çok güçlü şekilde yankılanıyordu. Tavan, dört taş ayak üzerinde duruyordu. İç mekânda yalnız taş kullanılmış. Onun için hiçbir değişiklik olmadan bu güne kadar gelmiş. Her bölüme üçer kurna konulmuştu.

Dört köşede dört tane kapalı bölüm vardı. Kemerli alçak kapıyla içeriye giriliyordu. Duvarların kalınlığı bir metreden fazlaydı. Osmanlının ilk zamanlarında yapılan bu hamamın taşları erimeden bu güne kadar bu yapıyı taşıyıştı. Bu taşlar, bu hamamı daha çok taşıyacağa benziyordu.

İçerde nefes almak gittikçe zorlaşıyordu. Her tarafımızdan terler akıyordu. Hamamdaki taşlar bile terliyordu. Yerdeki taşlar, dökülen suya rağmen hemen kuruyordu. Babam: “Hamamlarda ısıya, rutubete dayanıklı taşlar kullanılır. Aksi

takdirde su, sıcak taşı patlatır. Dikkat et, yerdeki ve dışarıdaki taşlar hiç tamir görmemiş. Hâlbuki dışarıdaki duvarlar birkaç defa onarılmış. İçerde hiç siva da kullanılmamış. Öyle olsaydı dökülürdü. Bu tip hamamlar dünyada Türk Hamamı olarak bilinir. Ara sıra gelmekte fayda var.” dedi.

“Yerler pek sıcak.” dedim.

“Oturduğumuz yer külhanın üstü. Sonra burada ısınan su hamamın altında dolaşarak kurnalara geliyor. Göbek taşının altında ise kaynayan su depo ediliyor. Dolayısıyla tabandan ısındığı için içeri hem tez ısınıyor hem de hep sıcak kalıyor.”

“Yani her şey düşünülmüş.”

“Her şey düşünülmüş. Ne gerekliyse yapılmış. Aksi takdirde sıradan yerler olurdu. Bu rutubete ve ısıya dayanamazdı ya da soğuk olurdu o zaman da insanlar tercih etmezlerdi.”

Hamamı daha yıkanmadan beğenmiştim. İnsan, kendini değişik bir ortamda hissediyordu. Eminim altı yüz yıl önceki atalarımız da aynı bizim gibi burada yıkanıyorlardı.

Sol taraftaki kapalı bölümlerden birisi dışarı çıktı, bir başkası elindeki bir tas suyu adamın üzerine attı. Soğuk su değince adam feryat etti.

Babam: “Hadi yıkanalım.” dedi.

Kurnanın başına geçtik...

***

Türkler gittikleri her yere han, hamam, köprü, çeşme ve camiler yapmış. Camilerin yanına ince kalem gibi minareler dikmiş. Genellikle minareler camiyle birlikte anılsa da mimarî eser olarak ayrıca da bahsedilirler. Minarecilik ayrı bir sanat dalıdır. Minare, ayrı bir sanat onun işlemeciliği daha başka bir sanattır. Öyle ki beylikten beyliğe minare desenleri değişir. Mesela bir minareye bakıp Aydın Oğullarına, Akkoyunlulara veya Karaman Oğullarına ait demek mümkündür.

Şehre gelen bir mimarla birlikte şehirden çıktık. Mimar bir minareden bahsediyordu. Babam da ona anlatıyordu. Yol boyunca, taştan, minareden konuştular. Arabayı mimar kullanıyordu. Yollar bozuktu onun için yavaş gitmek zorunda kalıyordu. Ben arka tarafta onları dinliyordum. Bu taraflara ilk defa geliyordum. Dağlar yer yer sarplıyor, yol daralıyordu. Yamaçlarda tek tük ardıc ve çalılar vardı. Çoğu yer, siyah kayalıklarla kaplıydı. Bir ara dağlar alçalmaya başladı. Sonra önümüzdeki vadi bitti, geniş bir ovaya çıktık.

Babam eliyle işaret ederek: "İşte karşıda!" dedi.

İki kilometre kadar ilerde yalnız bir minare görünüyordu. Uzaktan gördüğümüz minarenin yanına vardık sanki daha dün yapılmış gibi yeniydi. Etrafında duvarla bir bahçe çevrilmiş, bahçeye de bir kapı konmuştu.

Minarenin camisinin olmaması çok ilginçti. Ortada camiden eser yoktu hatta camiye ait temel emaresi bile yoktu, minare, bütün ovaya hâkim bir yerde tek başına duruyordu. Duvarın üzerine çıkınca gördüm, minarenin hemen sol tarafında, üç kişinin yan yana namaz kılabilceği düz bir taş vardı.

Mimar orayı görünce: "Bakın burası namazgâh, yolcular namazını burada kılıyor olmalı." dedikten sonra minareyi incelemeye başladı.

Babam: "Minare tamamen kesme taştan olup, işçiliği taş işleme sanatının güzel örneklerindedir. Bu taş bizim Kestesi ocaklarının taşı. Her türlü hava şartlarına dayanıklıdır. Uzun ömürlü bir taş. Güneşi gördükçe sertleşir. Onun için bu yörede minare yapımında bu taş tercih edilmiştir." dedi.

Mimar santim santim inceliyordu. Hiçbir şeyi gözden çıkırmamak için çok titiz davranıyordu.

"Kare kaideli minarenin sekiz yüzlü pabuçluğunda ve yuvarlak gövdesinde geometrik şekiller ve bitki motifli mo-

zaik çiniler, Anadolu Selçuklu çinilerinin ilginç özelliklerini sergiliyor.”

“Bu işçilik çok pahalı.”

“Evet, günümüzde pek yapılmıyor. Artık minareler bile betondan dikiliyor. O mübarek sanat bile soğuk, çelimsiz, itici hale getirildi.”

Babamın yarasına parmak basmıştı. Birden yüzünün şekli değişti. Alt dudağını ısırmağa başladı. Gözleri büzüldü.

Kaidesi kare şeklindeki sağlam bir temele atılmış. İki metre yüksekliğinde sekiz köşeli kesme taştan bir pabuç yapılmış. Onun üzerine içbükey ve dışbükey taşlar konarak merkez kuvvetlendirilmiş, müthiş bir görüntü sağlanmış. Yukarı tarafı tamamen yuvarlak çıkılmış. Üst taraf, şerefe de dâhil, mozaik çinilerle süslenmiş. Rengârenk çinilerden çiçekler yapılmış.

“İyi de bu minareyi neden buraya yapmışlar? Camisi bile yok.” diye sordum. İkisi birden bana baktı. Gözleri çevrede cami arar gibiydi. Yakınlarda bir cami olmadığı gibi bir yerleşim yeri de görünmüyordu. Yalnız insanlar tarlalarında çalışıyordu. Biraz ilerdeki boş tarlada koyunlar ve iki tane inek otliyordu.

“Burada bir cami varmış.” dedi babam. Belki yakın yerlerde bir yerleşim yeri de vardı ama şu anda hiçbir kalıntı görünmüyor. Burada Kafkaslardan gelen bir boy yaşıyormuş. Yavuz Sultan Selim, kaleyi düşürdükten sonra bu boyu oraya nakletmiş. Dolayısıyla burada bir kişi bile kalmamış. Caminin bin sekizyüzlü yılların sonunda bir yangın geçirdiği biliniyor. Yangından sonra taşlarını buraya yakın bir köye götürüp orada yeni bir cami yapılmış ama bu güzelim minareye kıyamamış.”

“Yani bu caminin kubbesi yıkılmış. Cami kaldırılmış.” dedim.

“Camide kubbesiz kalmış.” dedi mimar.

Babam, ikimizin de yüzüne bakarak gülümsedi: “Yok, öyle değil. Bu minareye öyle küçük bir kubbe yakışmaz demişler. Gök kubbeyi minareye kubbe bilmişler. İşte kiblesi bu tarafta, mihrabı burada. O günden sonra buraya Gök kubbeli Cami denir.” dedi babam.

Babamın bu sözleri mimarın hoşuna gitmişti gülümse-di. Uzun uzun babama baktı ve devam etti: “Ustam tam bir sosyologsun. Bir anda bunu düşünüp işin içinden çıktın. Emi-nim bundan sonra bu caminin adı Gök kubbeli Cami olacak. Çünkü buraya ancak böyle bir isim yakışır. Bu minare asır-larca ayakta kalacak. Selçuklu sultanları hâlâ burada yaşı-yor. Vakit namazlarını şu namazgâhta kılıyorlar. Sohbetlerini şurada oturup yapıyorlar. Asya’dan gelmişiz doğru ama bu topraklara medeniyet insanlık getirmişiz.”

Bu minarenin, mimarı neden bu kadar heyecanlandırdı-ğını anlamadım. Aslında benim de minare kubbesiz diye içim sıkılmıştı ama babamın ona Gök kubbeli demesi hoşuma git-mişti.

İşte taşla yazılan tarih. İçerden ve dışardan bu kadar uğ-raşmalarına rağmen bir türlü yok edemiyorlar. Nasıl yok etsin-ler, bu insanlar, gök kubbeyi kendilerine mekân seçmişler.

Mimar her açıdan minarenin fotoğraflarını çekiyordu.

Akşam yaklaşıyordu. Minarenin gölgesi uzamıştı. Gök kubbe alçaldı alçaldı. Minarenin alemi göklerin üzerine çıkmıştı. Babamın ne demek istediğini şimdi daha iyi anlıyordum. Bu minareye küçük bir kubbe yetmezdi.

***

Yine o sesle, çekiç sesiyle, karşılıklı güneşin doğuşunu. Dün akşam gelmiştik taş ocaklarına. Sabah namazına ka-dar sessiz bir mezarlık kadar sakin taş ocakları canlanmaya başladı. Güneş doğarken herkes çoktan iş başı yapmıştı. İyice dinlendiğimizden işe bir başka keyifle sarılmıştık.

Balyoz, taşa her çarpışında taştan “vınn” diye bir ses çıkıyor ve bir yel yüzümüzü yalayıp geçiyordu. Yumuşak, ıslak hava her seferinde yorgunluğu alıp çalışanların gücüne güç katıyordu. Balyoz sesleri hiç susmuyordu. Taş ocaklarında, yazın hava aydınlanmadan işe başlanır, hava kararmadan iş bırakılmazdı.

Kırılan taşlar, suyun derinliklerinde yetişen otlar gibi taze yosun kokardı. Kimi taşlardan yeğnik bir su sıçrardı yüzümüze sonra terimize karışıp akardı. Koca kütükler, diğerlerinden ayrılıp yana devrilince kavruk taş kokusuna tarifsiz bir koku karışıp havayı yumuşatırdı. Görülmez bir el, ter kokusunu manolya yumuşaklığıyla silerdi incitmeden.

Taşların çarpan kalpleri sakinleşip normale dönünce iki tarafa da güven gelirdi. Taş, ustanın önüne bir bebek sakinliğiyle uzanır ve işlemler başlardı. Taş, yontma esnasında gıdıklanır, ustasının yüzüne gülümserdi. Taş kesimi bitince konser sonu boşalan salonların sessizliğine benzer bir sessizlik çökerdi taş ocaklarına.

Babam, ocaktan çıkarılan taş kütüklere iyice baktıktan sonra elindeki çelik metreyle bazı taşları ölçüp üzerlerine sert bir taşla daireler çizdi, çizdiği dairelerin ortasına çelik çiviye madırgayla çakmaya başladım. Çivi taşı tutunca ustalardan biri balyozu vuruyordu. İki üç vuruşta koca kütük ortadan ayrılıyordu. Çıkıntılarını keskiyle ya da çekiçle kestiğimiz taşları, yontmaya hazır hâle getiriyorduk.

Taşta çok iyi bir damar bulmuştuk. Moloz hemen hemen hiç yoktu. Taş firesi en az düzeydeydi. Yiv yoktu. Bu damarın sonuna kadar gitmeye karar verdik. Üç metre yüksekliğinde dört metre eninde bir tünel açılıyordu.

Aylar sonra içerideki ışık artık iyice azalmıştı. Yavaş yavaş dağın içine doğru giriyorduk. İlerde taşın damarı sağa doğru dönmeye başlamıştı. Artık geceleri de çalışmaya başladık. Güneş ışığı görmeyen tüneli yağdanlıklarda yaktığımız

yağla aydınlatmaya çalışıyorduk. İçeride yanık yağ kokusu eksik olmuyordu. Hava akımı olmadığından is ve yağ kokusu çöküp kalıyordu. Yağdanlığın üzerine denk gelen yer, simsiyah is kaplıydı.

Bir gün içerideki havanın temizlendiğini fark ettik. Ara sıra hafif bir hava akımı oluyor ve sanki içerdeki havayı alıp götürüyordu. Bu durum hepimizin dikkatini çekmişti.

Vurulan balyozlardan çıkan sesler de gittikçe değişik çıkıyordu. Bu durum her gün biraz daha fark ediliyordu. Sanki bir boşluğa doğru gidiyorduk. Her balyozdan sonra ses sanki taşın derinliklerine doğru gidiyor ve sonra da yankılanarak geri geliyordu.

Cevdet Usta o gün işe başlamıştı. Onun ilk düşüncesi şu oldu: “Biz dağın öbür tarafına çıkıyoruz.”

Cabbar Usta: “Arkada bir boşluk var. O tarafa yaklaşıyoruz. Belki bir mağara...” dedi.

Yemlihan Usta her zamanki gibi sustu. Düşünceleri yüzüne pek yansımazdı. Yine öyle oldu ama yılların ustasının bir değişiklik fark ettiği kesindi.

Babam kayaların karşısına geçip uzun uzun baktı. Çenesini iki tarafa salladı. Birkaç dakika düşündü. Yerdeki çekiçi alıp kayalara tıkırdattı. On dakika kadar bu işlem sürdü. Taşları dinliyordu. Onların sesini değerlendiriyordu. Yavaşça belini doğrultup bize bakmadan konuştu.

“Taşın arkasında bir boşluk var. Daha doğrusu bir mağara. Büyük bir boşluğa benziyor. Sesin yankılanması geç dönüyor ve birkaç değişik ses geliyor. Önümüzde henüz kalın bir duvar var. Taş oradan hava alıyor. Bakın! Gittikçe hem taş sertleşiyor hem de rengi değişiyor. Yani havayla temas ederek kuruyor. İçeride hava nemli olduğundan renk değişimi o kadar belirgin değil.”

Babam, tecrübesiyle konuya açıklık getirdi. Adeta taşın nefes alışını hissediyor soluk seslerini duyuyordu.

Biraz sonra herkes işine koyuldu. O tarafta taş gerçekten gittikçe sertleşiyordu. Bu sebeple de taşı yarması, yontması zorlaşıyordu. Bu arada bina kaplama ve duvar işlerine yaramayan taşları inşaatların temeline konulsun diye gönderiyorduk. Kamyonlar açılan ocağın içine geri geri giriyorlardı.

Aradan on gün daha geçti. Sessiz ve sakin tavırlarına alıştığımız Yemlihan Usta'nın heyecanla bağırdığını duyduk: "Oyuk açıldı!"

Hepimiz o tarafa baktık. Yemlihan Usta'nın çıkarmaya çalıştığı masa kadar büyük kaya parçası geriye kaymış ve bir insan başının sığacağı büyüklükte bir delik açılmıştı.

Babam dışarıdaydı. Birazdan oraya geldi. Şaşırmışa benzemiyordu. El lambasını açılan oyuğa tuttu. İçeride hiçbir şey görünmüyordu. Karanlık, ışığı yutuyordu.

Askıda kalan kayanın etrafını boşalttık. Taşın etrafını, yaslandığı kenarları kırdık, taş içeriye düştü. Önümüzde kocaman bir delik açılmıştı. El lambasının ışığı içeride gezindi. Duvarlar cam üzerine yapılmış tablolar gibi duruyordu. Her taraf başka bir güzellikte idi. Kenarlara yakın yerde sütunlar, orta kısımda sarkaç ve dikitler vardı. Yerler kaygan ve ıslaktı. Her taraftan su damlıyordu. Üç el lambasının ancak aydınlattığı bu yer, bizi kendisine hayran bırakmıştı. Bu manzara karşısında hepimiz de nefesimizi tutmuştuk sanki masallar dünyasının kapısını aralamış gibiydik.

Önümüzdeki küçük düzlük, sağa doğru gidiyordu. İçerisi karanlıktı ama dışarıda da çoktan akşam olmuştu. İşe son verdik.

Okullar açılıyordu, bu gün ocaktaki son günümüdü. Yarın gelecek olan ilk taş kamyonuyla şehre dönecektim.

Uyku tutmadı. Dışarı çıktım. Yarım ay henüz doğuyordu. İçimi garip bir ürperti kapladı. Ayın ışıkları çok zayıftı. Mütemediyen bir baykuş sesi geliyordu. Yarasalar hemen ya-

nımdan geçip gidiyorlardı derken bir yıldız kaydı. Uzun bir iz bıraktı arkasında. İzler bir müddet kaldı.

Sevdiğim her şey buradaydı. Okula dönmek istemiyordum. Hele de bu mağara, beni buraya bağlıyordu.

“Önce okul.” dedi babam.

Herkes aynı şeyi söylüyordu.

Bunları düşünürken göz kapaklarım ağırlaştı, sağ tarafıma yaslandım. Bir taşın üzerine başımı koymuş, dalıvermişim. Üzerime babam battaniye örtmüş..

Duvarları zümrütten bir köyde geziyordum. İnsanları çok güzeldi ve buradaki herkes bir prensesin emrindeydi. Prensese, halkın içinden beni seçti, başıma bir kavuk yerleştirip sırtıma da bir kaftan giydirdi. Elini şıkırdatınca iki kır at geldi. Bindik, atlarımız uçuyordu. Arkamızda beyaz bir iz bırakarak aya doğru gidiyorduk. Korkmuştum ama ona sezdirmedim. O, bana bakıp gülümsüyordu. Denize benzer bir yerin ortasında küçük bir adada saray gibi bir yapı vardı. Prensesein annesi ve babası orada oturuyormuş. Beni onlarla tanıştırdı. Saray kıymetli taşlarla inşa edilmişti. Büyük kapıları vardı.

Taşlar üzerine işlemler, işlemler arasına motifler konulmuş, uygun yerlere örtüler işlenip serilmişti. Prensese benim hayran kaldığım bütün bu şeylere hiç değer vermiyordu. Hep benimle ilgilendi. Bir ara babası beni çekip konuştu.

“O burada mutlu değil. Bunlara değer vermiyor. Onun iyi bir arkadaşa ihtiyacı var. Kal onun yanında onun mutluluğu bizim için önemli.”

“Yine gelirim.” dedim.

“Yine gelmek istersen sen sadece seslen o gelir seni bulur.” dedi.

Sabah, hava aydınlanırken uyandım. Babam kalkmış abdest alıyordu.

***

“Erken kalkan yol alır, er evlenen döl alır.” derdi babam. Gün ağarmadan ocakları temizlemeye başladık. Hummalı bir çalışma olurdu. Güneş yarım saat sonra dağların başını ısıtmaya başladı. Bizim olduğumuz yere ışıklar gelesiye kadar neredeyse bir saat geçirdi.

“Sabah yaptığımız iş öğlene kadar yaptığımıza bedel.” derdi çalışanlar. Hemen her sabah işe başlamadan önce kısa bir dua töreni yapılırdı. Yüksek bir yere Selman Hafız çıkıp dua eder herkes “âmin” derdi. Sonra kazasız, belasız bir iş günü geçirmek için, kazancımızın iyi ve helal olması dileğiyle besmele çekerek başladık işimize.

Sabah serinliğinde işe başlar kuşluk vaktine kadar epey yol alırdık. Kocaman taşlar etrafı temizlenip, iki çiviyle kesilince nasıl da yan yatardı. Neredeyse bir kütükten bir kamyon taş çıkardı. Taşları uygun büyüklükte kesmek ne kadar da keyifliydi. Yüzümüze taşın serinliği gelirdi.

Babam ocağın ağzına kadar yürüyüp ellerini beline koyarak önce diğer ocaklara bakar sonra da gözlerini karşılarına dikerek öyle birkaç dakika beklerdi. O zaman ne düşünürdü, hiç söylememişti ama iyi taş kestiğimiz zamanlarda hep böyle yapardı.

Kazmaları dağın böğrüne indirir, küreklerle toprağı aşağı sıyıırırdık. Koca dağa kıyasla minik sayılacak bu aletler, bir mevsimde koca dağı yavaş yavaş eritirdi. Sabrın karşısında koca dağlar bile dayanmazdı. Her ocaktan her gün beş-altı kamyon taş çıkardı. Onlarca ocak, aynı anda çalışırdı. İşte dağlar kazmalarla kazılır, küreklerle savrulur, kamyonlarla taşınırdı...

Dağın bir yamacından başlar, her gün biraz daha derinliklerine doğru ilerlerdik. Dağın içindeki sıcaklık yaz kış değişmezdi. Ustalar, taş işlerini iyi bildiklerinden nereden keşileceğini, kütüğün nereden parçalanacağını da iyi bilirlerdi.

Hele o kocaman kütükleri incitmeden indirip, kesilecek yerlerini meşalenin dalgalı ışığı altında tespit etmelerine hayran olurdum.

Dağın derinliklerinde meşaleler sürekli yanmasına rağmen çıkardıkları dumanın ve yağ kokusunun içerde birikmesini pek aklım almıyordu. Yine böyle dağın içinde çalıştığımız bir gün bunu sorduğumda ustalardan biri: “Her taraf kapalı ama dikkat edersen çıkışa doğru sürekli bir hava akımı var.” dedi. Pek bir şey anlamamıştım.

Yüzümü taşlara yaklaştırdıkça taşların arasında bir esinti varmış gibi geliyordu bana.

Kesilen kütükler boncuk boncuk terliyor, duvarlardan aşağı gözyaşı kadar berrak sular akıyordu.

Taşların birleşme yerinde gri renkli ince bir çamur tabakası oluşurdu. Macun gibi ellere sıvanırdı. Taşlar ilk söküldükleri zaman yeşil gözükmelerine rağmen bekledikçe önce koyu kahverengiye sonra da sarıya dönüyorlardı.

Yemlihan Usta: “Bu taşlar insanlar gibi renk değiştiriyorlar.” derdi.

Ben de bu usta, taştan başka bir şey bilmez mi diye düşündüm. Zaten okuryazar da değildi. Mektup yazdırırken bile zoraki konuşurdu. Çoğu zaman cümleleri unutup aynı şeyleri tekrarlayıp duruyordu. Bir oğlu askerdeydi, ondan mektup gelince çok mutlu olurdu.

Birkaç kuğu sürekli ocağın etrafında dolaşırdı. Kuşlar, azıklardan kalan ekme kırıntılarını yemeye gelirdi. Dereye sadece su içmeye iniyor, ocağın çevresinden bir yere ayrılmıyorlardı. Aç olduklarında bir şekilde bize belli ediyorlardı. Onlar benim hayalimdeki posta güvercinleriydi. Sabahları beni görünce dönerek ötmeye başlıyorlardı. Evet! Annem selam göndermiş, posta güvercinim söylüyordu. Bunları babama anlatınca güldü.

“Annemi özledin herhalde kerata.” dedi.

Güz yakındı ve dışarıısı çok soğuk oluyordu. Kuşlar dışarıda yiyecek bulamıyordu.

Kurt ulumaları her gün biraz daha yakından geliyordu. Babam av tüfeğini hiç yanından ayırmıyor, uyurken bile yanına alıyordu.

Gökyüzü açık, hava soğuktu. Prensesin sarayı işte oralarda bir yerdedi. Biraz sonra kır at gelip beni götürecekti.

“Ne düşünüyorsun?” dedi babam.

Ona doğru baktım. Kararsızdım ama söyledim.

“Yıldızlar üşür mü baba?”

Hiç ses etmedi. Babam yer minderinin üzerinde kolunun üzerine yatmış elini çenesine dayamış öylece göğe bakıyordu.

Ben yıldızlara dalmıştım. Onlar üşüyordu. Dışarıda kalmışlardı. Taşların kucağı sıcaktı. Ben yıldızları düşünüyordum. Yamaçlarda kurtlar uluyordu.

Karşı yoldan geçen kamyonların acı motor sesleri duyulurdu. Bunlar eski kervanlar gibi sessiz değildi. Kervanları düşünürken aklıma kervansaraylar geldi. Geleni gideni eksik olmayan konak yerler... Yolcular için durak yerlerinde kurulmuş binaları. Selçuklu, Osmanlı yollarda kalan yolcular için saraylar yapmış. Devesinin, atının kalacağı yeri bile düşünmüş. Hatta yolcunun köpeğine bile sahip çıkmış hem de hiç ayırım yapmadan. Kim gelirse gelsin, dini, dili, ırkı, milleti ne olursa olsun. O topraklara girince canı, namusu devletin garantisi altında imiş ve bunu dost düşman herkes bilirmiş...

O kervansaraylara hasta gelip, iyileşip gidenler de olmuş, sağ girip ölü çıkanlar da... Yollar bana kervansarayları hatırlatır. Hiç görmediğim, masalarda dinlediğim kervansarayları. Sultanların, zenginlerin, yoksulların, yolda kalmışların konup göçtüğü yerleri...

Yine hayale daldım, karşımıza saray benzeri bir bina çıktı. Biz daha yaklaşıyoruz. Kocaman, kırma, sarı taştan yapı-

mış bir kapı. Saray kapısı gibi işlemeli her yanı. Dışarıda sağ tarafta bir çeşme var iki lüleli. Şırl şırl sular akıyor. Sağda solda birkaç at var, birkaç da deve.

“Hancı!” diye sesleniyorum. Kocaman, ağır kapı yavaş yavaş açılıyor.

“Girin beyzadem!” diye sesleniyor iri yarı, kaytan bıyıklı hancı.

“Atlarımız var.” diyorum.

“Biz onları alırız.” diyor babacan Hancı.

İçeri giriyoruz, geniş bir alan. Ortada havuz, etrafta kapalı odalar. Direklerin arkasındaki yerlere hasırlar serilmiş bizim gibi on beş kadar insan oralarda oturmuş dinleniyor bazısı da sohbet ediyor. Genç biri bize kalacağımız yerleri gösteriyor.

Bozkırın ortasındaki bu yapı demek ki yolcular için yapılmış. Yaparken de en iyi ustalar yontmuş taşları, duvarları en iyi duvarcılar yapmış. Üç gün kalıp göçen hiçbir para ödemiş. Daha fazla kalanlar ise az bir ücret öderlermiş...

Hayalimdeki bu handa üç gün konakladım.

***

Yaz tatili bittiği için okula dönmüştüm. Tarihi eserleri gezmek en büyük hobimdi, bunu arkadaşlarım da çok seviyordu. Akşam eve döndüklerinde evdekilere, gezdiğimiz yerleri uzun uzun anlatıyorlarmış.

Bazen okul çıkışı çoğu zaman da hafta sonlarında yanımıza yiyecek bir şeyler de alıp giderdik. Oralarda yer içer, gezer akşam olmadan da eve dönerdik. Arkadaşlarımın bu gezilerden hoşlanması beni de mutlu ederdi. Hani ben seviyorum ya, istiyordum ki onlar da sevsin. Ben binaları nakışları kullanılan teknikleri bildiğim kadarı ile ballandıra ballandıra anlatırdım, hepsi de ağzı açık dinlerlerdi. Yalnız üzerlerindeki

yazıları okuyamazdım. Bütün hevesim bir gün o eski yazıları çözebilmektir.

Şehrin kuzeyinde yalçın kayalar üzerinde inşa edilen kalenin kimler tarafından yapıldığı hâlâ bilinmiyor. Bu kale dünyanın en sarp kalelerinden birisidir. Şehir, kalenin eteklerine kurulmuştur. Tamamen kesme taşlardan yapılan kalede kullanılan bu dayanıklı taşlar şehrin yakınlarında bulunuyor. Kale yapımında kullanılan bu taşlar en az on kilometre uzaklıktan getirilmiştir. Kalenin miladın ilk yıllarında yapıldığı sanılmaktadır. O günden bu güne birçok defa onarım geçirmiştir.

Günlerden pazardı. Üç arkadaş kaleyi gezmeye karar verdik. Kahvaltımızı yapıp yola çıktık. Yaklaşık yarım saat yürüdüktan sonra kalenin surlarının yanına geldik. Kalenin büyük kapısına doğru bir yol gidiyordu. Alt tarafında dış surlar üst tarafta ise iç surlar vardı. İç surların yüksekliği yer yer otuz metreye ulaşıyordu. Kale dağın en sarp yerine kurulmuştu.

Büyük kale kapısı şehre bakan tarafta yer alıyordu. Büyük demir kapı da kapanınca neredeyse kaleye girmek imkânsız oluyordu. Kalenin dış cephesinde eskiden renkli çiniler varmış. Güneş doğunca bu çinilerden renk renk ışıklar şehrin üzerine düşmüş. Rus işgalleri sırasında bu çiniler sökülüp götürülmüş. O günden bu güne kale duvarlarının bakışları mahzun ve yaşlı imiş. Kale eski ihtişamlı günlerine dönmeyi çok beklemiş ama o günler bir daha gelmemek üzere gitmiş.

Medeniyetler doğmuş burçlarında. Milletler geçmiş kapılarlarından. Şimdi ise boş ve yıkık bir harabe gibi kalenin içi. Gezerken bizi de hüznün kapladı.

Kalenin yapılmasını sağlayan kral, ihtimal ki güzel ve bereketli şehrinin sık sık saldırıya uğramasından bıkmış ve bu kalenin yapılmasını emretmiş olacak.

Bu kalenin yapılışını düşündükçe hep şöyle bir manzara canlanır gözümde; işçiler, tepeler yüksekliğinde taş sökmüş-

ler. Çevrede ne kadar öküz, manda varsa toplanmış. Kağnılar koşulmuş. Gece gündüz, yağmur çamur demeden taşınmış. Kağnı sesleri yıllarca susmamış.

Yıllarca taş, kum, kireç çekilmiş. Yüzlerce insan taş yontmuş, onlarca insan su taşımış, onlarca horasanı karıp taşları duvarlara yerleştirmiş. Başlarına eli kamçılı çavuşlar dikilmiş. İşçiler yetmeyince esirleri çalıştırmışlar. Kamçılar sırtlarda şaklamış, derilerinden kan çıkmış. Surlardan yuvarlananlar Çoruh Nehri'nin azgın sularına düşüp kaybolmuş.

Taş kale, kuvvetli insanların eşek ve katırların sırtında tepenin üzerine çekilmiş. Herhangi bir akına karşı acil tedbir olsun diye kalenin batı surları önce yapılmış çünkü bu cephe diğer yönlere göre en zayıf yer. Sonra diğer surlara sıra gelmiş. Surlar yavaş yavaş yükselirken taş taşıyanların sırtları da nasır bağlamış.

Kale içindeki küçük tepeliğin üstüne kale içi sarayı kurulmuş. Sarayın etrafına da halk için meskenler yapılmış. Kale kapısına yakın yere hamam, batı tarafına da bir zindan yapmışlar.

İşte o zindana bir gün Dede Korkut'un Bamsı Beyrek'i de düşmüş. Uzun mu yatmış kısa mı bilinmez. Sonunda ona âşık olan tekfurun kızı onu, uzun saçlarıyla yüksek surdan dışarı sarkıtıp kaçmasını sağlamış.

Kalenin inşaasından çok sonra bir gün bir haber gelmiş, doğudan düşman geliyor diye. Münadi: "Bütün insanlar yaşlı ve çocukları da alıp kaleye girsin." diye nida etmiş.

Okçular surlara yerleştirilmiş. Kaleyi büyük bir ordu sarmış. Kaledeki savaşçıların sayısı onlara göre çok azmış. Günlerce surlara saldırmışlar ama bir taş bile oynatamamışlar. Okçular, kaleden düşmana büyük zarar vermiş. Kaleden ise bir askerin bile burnu kanamamış.

İçerdekiler moralliymiş ama su sıkıntısı başlamış. Aşağıda koca nehir akıyormuş ancak önde düşman kalenin arka-

sında da koca bir uçurum var imiş. Mühendisler tünel açmayı bile düşünmüşler. Ustaların bazıları tünel açmaya başlamışlar. Uygun olduğunu düşündükleri bir yerden tünele başlamışlar ancak zemin tümünden kaya imiş. Suya ulaşmak için en az yüz metrelik bir tünel gerekli imiş ama günde ancak yarım metre kazmak mümkün oluyormuş. Bu da bu işin yaklaşık bir yıl süreceğinin işaretiymiş.

Neyse ki düşman kale içinde su var sanırmış. Bu yüzden de kuşatmayı kaldırmış. Kral, ustalara başladıkları işe devam etmelerini emretmiş, bir daha su sıkıntısı çekmek istemiyormuş, nehre inen suyolunun açılması tam bir yıl sürmüş. Tamamen taştan olan tünele merdivenler yapılmış. Yanlarına tutunacak yerler bile düşünülmüş. Artık herhangi bir saldırıda korkacak bir şey yokmuş. Yiyecek stoku da iyi yapılırsa kale yıllarca dayanabilirmiş.

Kale öyle muhkem olmuş ki büyük giriş kapısı ve suyolundan başka kaleye girme imkânı kalmamış. Bir saldırı haberi alınınca surlara çıkıp borazan çalınıyor, insanlar kaleye girince de büyük kapı kapatılıyormuş...

“Ne düşünüyorsun?” dedi Cemal.

“Kaleyi” dedim.

“Neyini?” dedi.

“Geçmişini. Yapılışını. Düşünün! Kimler yaptı bu kaleyi. Çok büyük bir inşaat! Üstelik o günün şartlarında.”

Akşama kadar gezdik. Surların çoğu yıkılmış. Hiç değilse su tüneli bari korumaya alınsa idi ama yok o da kaderine terk edilmişti. Sahipsiz bir kaleyi geziyorduk. Her gelen bir taş koparmıştı. Yıllar merhamet göstermemiş, geçmişten kalan ne varsa yerle bir etmişti.

Necati, surun iç tarafındaki oyuğu göstererek: “Zindan burasıymış. Bamsı Beyrek burada kalmış.” dedi.

Surlardan güneye doğru bakınca Koruğun Düz görülür. İşte gelip orda bir ağacın gölgesinde uyuyakalınca askerler

yakalamış. Uzun zaman burada bir zindanda kaldıktan sonra kale tekfurunun kızı kaçırmış.

“Evet.” dedim. “Bamsı Beyrek destanı burada geçer. Yani bu kale ta onun zamanında Türklerin eline geçmiş.”

Taşlar kendi hallerince bizlere bir şeyler anlatıyordu. Kaç kral bu taşlara basıp geçmişti. Kaç asker burçlara bayrak dikmişti. Şurada kışla kurulmuştu. Küçük bir taşın üzerine kale kitabesi yazılıp surun şehre bakan tarafına yerleştirilmişti. Bu yazıyı yüzyıllardır kimse okuyamamıştı. O taş yüzyıllardır her türlü olumsuz şarta rağmen günümüze kadar gelmişti. Fakat artık yazılar, yer yer silikti ve bir zaman sonra hepten silinecekti. Bu kaleyi buraya diken insanlar sanki hiç yaşamamış gibilerdi. Geride onlara minnet duyan ve hatırlayan hiç kimseleri yoktu.

Şimdi her taraf viraneye dönmüş, baykuşlar yuva kurmuş. İnsanlar taşlara karşı bile acımasız. Yerlerde horasan kırıntıları var. Ustaları çoktan toprak olmuş. Kim olduğunu hatırlayan, bilen yok.

İnsanlığın tarihi, geçmişi işte bu taşlarda yazılıydı. Dili olmayan taşlarda, sarı taşlarda... Bu medeniyetler insanlığın geçmişi idi. Tarihten hep kitaplar, mektuplar, belgeler kalmaz ya. Bazen de böyle taşlar kalır, bu taşların dilinden anlamak gerek. Soğuğa, sıcağa, yağmura, kara dayanan bu taşları iyi okumak gerek. Onları kıran, söken insanlığa düşmanlık etmiştir, etmektedir çünkü bu taşlar kişilerin değil hepimizin malıdır.

Güneş batarken şehri seyrediyorduk. Üçümüz de hüznüydük. Kale burçları bize çok şey anlatmıştı.

***

Ocaktan ayrılalı neredeyse iki ay olmuştu. Bu ayrılığa daha fazla dayanamamış bir hafta sonu soluğu ocakta almıştım. Bu kez beni bir misafir gibi karşıladı ocak çalışanları.

Ocak iyice dağın böğrüne dayanmıştı. Üzerindeki toprak bir dağ gibi yığılmıştı. Ocağın içinde ne toprak vardı ne de çamur sadece taş, sarı taş vardı. Bir taraftan ucunu çıkardın mı kalan kısmı damardan ayrılıp geliyordu.

Bu yörede bu taş, eskiden beri kullanılmış. Ocaktan çıkarken ıslak, serin ve yumuşak olan bu taş açık havada gittikçe sertleşiyordu. Çıkarılan taşlar iyice sertleşmeden ustalar onları ölçüp Şekil veriyordu. Camiler, saraylar, hanlar, hamamlar, konaklar, evler, köprüler yapılıyordu bu güzide taşlarla. Uzak diyarlara minare yapımı için gönderiliyordu. Siparişler geliyordu. Ölçüler alınıp yontulmaya başlanıyordu. Olduğu yerde bütün taş işlenip sonra gönderiliyordu. O sıraya göre ustalar yerlerine koyuyorlardı.

Dağın içine doğru ilerledikçe artık ışık yetersiz gelmeye başlamıştı. Bir leğen getirip içerisine ocağın külünü doldurdular. Üzerine yanıcı yağ döktüler. Böylece içeri aydınlandı. Alev azalınca üzerine bir tas yağ ilave ediliyordu. Artık meşale hiç sönmüyordu. Dışarıdan

Bazı günler gün yüzünü hiç görmeden içeride çalışıyoruz.

Ocaklarda dinamit kullanmak yasaklanmıştı. Dinamitlerle sökülen taşlar hem Őekilsiz bölünüyor hem de çok parçalanıyordu. Ayrıca ocaklar dağın içine girdikçe patlamalar, göçük tehlikesini artırıyor. Asıl önemli sebeplerden biri de dinamitten çıkan yüksek ısının taşları erken kurutması idi. Böyle bir ısıda aniden kuruyan taş, yontarken bile ufalanıyordu. Buna “kavruk taş” diyorlardı. Piyasada pek tutulmayan bir taştı bu.

Ustalar hemen hemen bütün gün içeride kalıyordu. Bir kişi taşın ölçülere göre kaba yontusunu yapıyor babam ise ocağın dışında güneşin altında taşları inceden inceye Şekillendiriyordu.

Tünel ilerleyip dağın derinliklerine doğru uzandıkça üst-

ten sular damlamaya başlamıştı. Damlama olan yerlere konulan kaplara dolan su, günlük su ihtiyacını karşılıyordu. Üstelik bu su çok yumuşak ve temizdi. Bu suyla demlenen çayın lezzeti hiçbir yerde yoktu. Üstümüzce milyonlarca ton toprak vardı. Sular oralardan süzülerek yavaş yavaş geliyordu. Taşların aralığından inip boşluktan aşağı damlıyordu.

Buradaki insanları seviyor, onlarla kalmak istiyordum. Rahat düşünmüyor, karşılıksız birbirlerini seviyorlardı. Parapül konuşulmuyordu. Kavga, dövüş, küfür, bağırtı çağırıtı bu insanların semtine uğramıyordu. Herkes birbiriyle paylaşıyordu. Kimse kimsenin kalbini kırmıyordu. Burada her şey çok açık ve netti, sevinç de keder de ortaktı.

Ben insanlığı bu taş ocaklarında öğrendim. Okuyup yazması olmayan, çok iyi konuşamayan, siyaset bilmeyen insanlardan öğrendim. Sevmeyi, saymayı ölümüne inanmayı öğrettiler bana. Dudaklarından bir kötü kelime duymadım.

Bu ocaklarda düşünmeyi öğrendim. Yalnız kalınca hayal kurmayı, gelecekte neler yapabileceğimin hesaplarını ben hep burada yaptım. Yalnız yaşamayı, ağlamayı evet rahatça ağlamayı burada başardım. Okuldaydım ama aklım hep buradaydı.

Babam,

“Bakın arkadaşlar artık içeride çalışıyoruz. Elimizde yetiştiremediğimiz işler var. Allah bu yıl rızkımızı bol verdi işimiz çok oldu. Kış boyu çalışsak ancak yetişir. Çalışmak isteyenlerle birlikte devam edeceğiz. Yarın herkesin parasını vereceğim.” dedi.

Hiç kimseden ses çıkmadı. Hepsi düşünüyordu.

“Ben çalışamayacağım usta.” dedim. Gülümsememde bir gönül koyma olduğunu hemen sezdiler.

Babamın yüzünü tatlı bir gülümseme kapladı.

“Sen mektebine gideceksin o yüzden izinlisin usta.” diye takıldı. Bu sefer herkes gülmüştü.

Cevdet Usta: “Ben ocak, şubat çalışmam. Diğer zamanlarda çalışırım.” dedi.

Yemlihan Usta: “Haftada iki gün tatil yapalım usta. Bu kışı böyle idare edelim.” diye fikir beyan etti.

Perşembe, cuma günü için tatil kararı aldılar. Hepsi de dindar insanlardı, mübarek günlerde evlerinde olup ibadet etmek ve cuma namazını eda etmek için perşembe, cuma günü tatil yapmaya karar vermişlerdi. Bu takvim benim için çok iyi idi. Hafta sonları onlarla birlikte ocaklara gelebilecektim. Şubat tatiline kadar böyle devam etti, hemen her hafta sonu onlarla ocağa gittim.

Şubat tatilini de ocakta geçirmeye karar verdim. Ocağa uzaktan bakınca yalnızca girişi görünüyordu. Her tarafı kaplamıştı. Girişin üzerinden aşağı buzlar sarkıyordu. Ara sıra çıkan güneşin tesiriyle buzlardan sular damlıyordu.

Taş ocaklarına uzun zamandır araç gelmemişti. Yamaçlardan bir patika yol çalışıyordu. Yazın koyun kuzunun otlağığı, atların koşturduğu, sığırların gezindiği yamaçlar ıssız kalmıştı.

Derinlerden çekiç, balyoz sesleri geliyordu. Çekiçler, düzgün bir şekilde “tık, tık” sesleri çıkarırken balyozların yeknesak aralıklarla boğuk boğuk “güm, güm” sesleri geliyordu.

Akşam olunca kuru meşe dallarından ateş yakıp üzerine çaydanlığımızı koyduk. Su, ince bir ses çıkarırken alevler her tarafı aydınlatıyordu. Su kısa zamanda kaynadı. Yiyecekleri çıkarıp temiz bir taşın üzerine serdik. O gün ocakta dört kişiydik. Cevdet Usta'nın yerine Kasım Usta gelmişti. Adam hem sağır hem de dilsizdi. Hep gülüyordu. Becerikli bir usta idi elinden her iş gelirdi. Babamın: “Keşke gitmese de hep bizimle çalışsa.” dediğini kaç defa duydum.

“Burada kal Kasım Ağabey.” dedim. Herhalde anlamadı. Yüzüme bakıp güldü.

Dışarıda kurtlar uluyordu. Ocak oldukça ılıktı. Her taraf

sessizdi. Başımızı yere koyunca etraf daha da sessizleşti. Dağın derinliklerinden su şırıltıları geliyordu.

Başımı kaldırıp karanlıkta etrafa baktım diğerleri çoktan uyumuştular. O gün rüyamda, yeşil bir vadide ev kuruyordum. Kesme taşlardan bir konak yaptım. Derede balık avladım. Kelebekleri kovaladım. Çimenler üzerine uzandım. Çiçek kokuları eksilmedi.

Dokuz gün sonra Kasım Usta aniden ortadan kayboldu. Bir gün önce biraz para almıştı. Bir daha dönmedi. Her taraf karla kaplıydı, dışarıda fırtına vardı. İzleri bile belli olmadı. Fırtına durduktan sonra da kar yağmaya devam etti.

Kasım Usta bir daha gelmedi. Babam ona vereceği parayı hep yanında taşıyordu. Bir gün aniden gelirse hemen vereyim diye. Ne tanıyanı vardı ne de soranı. Acaba bu ocaklardan böyle biri daha önce gelip geçmiş miydi? Kendisi olmasa da ismi hep konuşuluyordu.

***

Bu kadar ağır bir işi bu kadar isteyerek yapan başka insanlar var mıdır bilmiyorum. Babamın ellerine yer eden nasırlar hiç gitmedi. Zaman zaman kuru toprak gibi yarıldı parmak araları, avuçları çatladı. Hafif kan sızdı, acı yüreğine oturdu. Gözlerinden yaş geldi kimseye söylemedi. Akşam yoğurt sürdü, biraz tuz katarak. Yaraya tuz bastı anlayacağınız acıtmasına rağmen yumuşattı bu ilaç yaralarını. Havalarda ısınmış soğudukça el ve yüz derileri sertleşti, kabuk kabuk olup kepeklenip döküldü.

Taşın kalitesini daha topraktan çıkmadan anlardı babam. Renginden, çekicini çıkardığı sesten ocaktaki taşın duruşundan bilirdi. "Mevla'm bu taştan bize rızık veriyor. Her şeye bir sebep lazım." derdi. Bu işe başlayanların çoğu ölene kadar bu işte çalışıyordu. Bütün varlıkları da yoklukları da bir çekiç ve bir keskidenden ibaretti.

Hayal kurmak her taş ustasının en sağlam(!) sermayesiydi. Bir türkü kulaktan kalbe yol bulup akarken aşkla başladır yürek titremesi. Hele ince bir yağmurla devam eden bir şiirin mısraları her yontulan taşa şekil olarak çizilirdi. Taş ustasının sevdası yüzyıllara taşınırdı.

Bazen Seyit Baba sazını alır bir taşın üzerine oturup tellere vurmaya başladır. “Allı durnam bizim ele varırsan / Şeker söyle, kaymak söyle, bal söyle...”

Okul başladığında bırakıp gittiğim mağaraya dokunmadan ocağın yönünü değiştirmişler. Mağara gerçekten harika idi. Mağara bulmak açısından bereketli bir yılımızda idik anlaşılan ki ocağın yönünün çevrildiğı yerde yeni bir mağara ile karşılaştık yeni mağara da önceki gibi hepimizi kendisine celp etti. Şaşkınlık meraka dönüştü. Bilinmeyi çözmek, görülmeyeni görmek arzusu içimizi kaynatıyordu. Aslında dağların içinde oyuklar, mağaralar oluyordu ama bu onlara benzemiyordu. Bu çok farklı bir mağara idi.

Her şeyden önce bu mağara şu ana kadar karşılaştığımız kovuklar ve mağaralara göre çok daha karanlıktır, içerişi göz alabildiğince karanlıktır. Meşale ve el lambalarının aydınlatıldığı kadar yakın yerlere baktık. Sivri dikitler, eğreti sarkıtlar, kocaman sütunlar vardı mağaranın içinde. Her taraf cam gibi parlaktı. Islak bir tabaka ince bir zar gibi her tarafı örtmüştü. Işık olsa zeminde yüzümüzü görebilirdik yerler ayna kadar parlaktı. İnsanın tariften aciz kaldığı bu yeri ilk gören insanlar bizdik bu inanılmaz bir duygu tarifsiz bir bahtiyarlıktır. Bir keşif yapmıştık...

Lambaların ışığında renkler kayıyor, ben büsbütün bir devin ağzının içinde gibi hissediyordum kendimi. Tabiatın içerisinde gizli bütün renkler burada bir fabrika tarafından ayrıştırılmış gibi karşımıza çıkmıştı. İçeriye adım atmaya cesaret edemiyor, girince bütün bu güzellikler birden silinip

kaybolacakmış gibi korkuyorduk. Bu tılsımı kimse bozmak istemiyordu.

Babam elindeki meşaleyi içeri doğru uzatınca adeta bütün renkler ürküp kaçtı. Sarkıt ve dikitlerin rengi çamurlaşıp aşağı doğru aktı. Bütün boşluk baş döndürücü bir renk cümbüşüyle dolmuştu. Bu cümbüş içinde insan yönünü şaşırıyordu. Işıklar üzerimizden geçerek duruldu. Duvarlardan aşağı ince renk akıntıları donup kaldı. Yerler renkli mavi cam halini alırken, duvarlar kırılmış kristal parçaları gibi hareketli görünüyordu. Sütunlar bir elması sarar gibi kat kat dolanmışlardı bir çekirdeğin etrafında. Gölgeler, bizden ürküyordu. Karanlık saklıyordu büyüü efsaneyi. Önümüze renklerden duvarlar örülüyordu. Kayboluyorduk mahşeri bir derinlikte. Bu tarifi mümkün olmayan güzellik, incinmesin diye nefesimizi tutuyorduk.

Sarkıtların ucundaki su damlacıkları yavaşça toplanıp tespih tanesi büyüklüğünde dikitin keskin ucuna inerken onlarca yıldız parlayıp sönüyordu. İnce bir su tabakası iniyordu kristalden aşağı. Hafif bir sesle arkası arkasına zemine düşüyor, sessizliği bozuyordu. Aynı ritimle çarpan bir yürek gibi hep aynı aralıkla damlıyordu.

Dokunulsa her şey kırılıp yok olacaktı! Bu hassaslıkta binlerce yıllık bir eser ışıktan kaçarak kendini yerin derinliklerine hapsedmişti. Ürkek ürkek yüzleşmeye hazırlanıyordu. Yüzündeki tülü nazlı bir el çekmeye hazırlanıyordu. Yüzüme damlayan suyun yumuşaklığını hemen fark ettim. Düşen iki damlayı havada yakaladım.

Artık ileri gitmeye cesaretimiz kalmamıştı. Meşalemizin ışığı duvarlarda dalgalanıyordu. Babam geriye döndü ve hiç konuşmadan orayı terk ettik.

Taş ocağının çıkışına oturup güneşin batışını seyrettik. Tabiat sessizce uykuya hazırlanıyordu. Karıncalar son hazırlıklarını yaparak yuvalarına dönmeye hazırlanırken bal arısı,

taşlar arasından çıkan çiçeklerin yaprakları arasında geceyi geçirmeye hazırlanıyordu.

Güneş ufka iyice yaklaşmış ve büyümüş rengi koyulaşmıştı. Gözlerimizi büzerek seyre daldık. Akşam rüzgârıyla birlikte serin bir hava indi. Bakışlarımız alacalanıyordu.

Son kamyondan sabah bize bol miktarda halat getirmesini istedik.

Gece yine ocağın başına toplandık. Akşam yemeğinden sonra semaverde çay demledik. Yarın mağaraya girecektik.

Karşımıza kimsenin bilmediği bir dünya çıkmıştı. Olabilirdiğince güzel, cazip ve vahşiydi.

O gece rüyamda hep bu masal dünyasındaydım. Aklım almıyordu. Ne çok hayal kurmuştum. Bir an önce oraya girmeyi düşünüyordum. Yazı burada geçirmenin ve bu yeni dünyayı gönlümce gezmenin hayalini kuruyordum.

Ertesi gün halatlar geldiğinde hazırlığımızı yapıp dört kişi içeriye girdik. Yerler kaygandı. İpleri belimize bağlayıp yavaş yavaş hareket ettik. Renkler bizi aldatıyordu. Yeşil yol deyip gittiğimiz tarafın sonunda karşımıza bir duvar çıkıyordu. Işıklar duvarları delip uzaklara doğru gittiğinden yakınına gidene kadar orasının duvar olduğunun farkına varmıyorduk. Boyaların dağılımı bazen bir derinlik oluşturuyor, orası sanki bir tünemiş gibi görünüyordu. Duvarların bir tarafı kırmızı, öbür yanı kahverengi görünüyordu. Karanlık olan taraf ise gideceğimiz yöndü. Kısa bir yamaç indikten sonra önümüze düz bir alan çıktı. Sütun ve dikitlerden tutarak ilerliyorduk. Zira yerler daha da kayganlaşmış bastığımız yerde sular birikmişti. Her yerden su damlıyordu. Üstteki bir çatlaktan oluk gibi su akıyordu. Sırılsıklam olmuştuk.

Karşımızda duran taşlar canlıydı, bunu söylediğim herkes bana gülecekti ama taşlar gerçekten canlıydı. Bu mağarada taşlar oluşuyor, büyüyor, geliyor. Geldiği tabakanın rengine göre de renk alıyordu. Milyonlarca yıldır burası yaşıyordu.

Akan suların içerisindeki kalsiyum, kristalleşip sarkıtları diki-
kitleri ve diğeri oluşumları şekillendiriyordu. Buradaki zaman,
taşın oluşumunu bütün sabırla seyretmişti.

Ulaştığımız düzlük girişten belki on metre kadar uzak-
taydı. Henüz şaşkınlığımızı üzerimizden atamamış, gördük-
lerimize hayran hayran bakıyorduk. Etrafımızı tanımaya
çalıştık. Vardığımız düzlükten üç tane yol ayrılıyordu. Biri
biraz ileriden aşağı gidiyordu, diğeri ikisi ise uzun karanlık
dehlizlerdi. Onlar yanlara ayrılıyordu. Buralara tuttuğumuz
el lambasının ışığını karanlık yutuyordu.

Öndeki giriş dik ve çok kaygandı. Onun için ipi sütuna
bağlayıp aşağı sarkıttık. Hâlâ şaşkınlığımızı üzerimizden at-
maya çalışıyorduk. İpten aşağı sarkanın beline bir ip daha
bağladık. İlk olarak Yemlihan Usta inmeye karar verdi. Su se-
sinden; boşluğun çok yüksek olmadığı anlaşılıyordu. El lam-
basının ışığı da aşağıyı gösteriyordu. Beline bağlı ipi yavaş
yavaş bırakıyorduk. O sık sık “ipi gevşetin” diye sesleniyordu.
Onun elindeki lambanın ışığı ara sıra gözümüze geliyordu. Bir
süre sonra ne dediğini tam anlayamaz hâle geldik. Sesler on-
larca defa yankılanıyordu. O bağırdıkça daha da karışıyordu.
Anlayabildiğimiz kadarı ile zemine ulaşmıştı.

Yemlihan Usta'nın yanına indik. Burası küçük bir düz-
lüktü. Ayağımız kayacak olsa karanlıktan boşluğa yuvar-
lanabilirdik. Düzlüğün hemen sağ tarafında bir delik vardı.
Daha çok bir çatlağa benziyordu. Buradan bir insan zor geçe-
bilirdi. Cemal Usta kilolu olduğundan ağız kısmını geçerken
zorlandı.

Yemlihan Usta her zamanki kadar sakin görünüyordu.
Ömrü taş ocaklarında geçmişti. O hep önden gidiyordu.

“Yeğenim şimdiye kadar böyle bir şey görmedim.” diyor-
du.

Onun arkasından babam, ben ve en arkada da Cemal
Usta geliyordu. Bu dar geçit insanı bunaltıyordu. Nihayet

fazla sürmedi bir düzlüğe çıktık. Tavan çok yüksek ve yerler kuruydu. Burada dikitler yoktu ama tavanda sarkıtlar asılmıştı. Hava nemli olmasına rağmen hiçbir taraftan su akmıyordu. Her şey binlerce yıldır olduğu yerde kalmış gibiydi. Buradaki oluşumlar matlaşıp taşa dönüşmüştü. Meşaleyi yaktık. Kocaman gölgeler ağızlarını açmış üzerimize geliyordu. Karanlıklar, duvarlara resimler çiziyordu. Gözlerimiz ortama alışmıştı. Yana uzanan boşlukta taşların kırılması sırasında meydana gelen oluşumlar aynen kalmışlardı. Biraz ileride şaha kalkmış bir ata benzeyen bir taş vardı. Daha ileride otlayan koyun sürüsü, yüksekte bir kayanın başına konmuş bir kartal duruyordu. Burası adeta bir tabiat müzesini andırıyordu.

Mağaranın her köşesinde bir dönem yaşıyordu. Girişte duvarlar ışığı yansıtırken burası ışıkları emip yok ediyordu. Loş bir hava, içeriyi karamsar gösteriyordu. Ne aradığımızı bilmeden bir müddet bakındık.

Yemlihan Usta, her zamanki gibi suskundu. Cemal Usta hiç susmadan konuşurdu ama artık o da konuşmaz olmuştu. Heykel gibi dikilmiş, gözkapakları bile oynamıyordu üstelik ağzı açık kalmıştı. Babam mutlu görünüyordu, aradığını bulmuş gibiydi. Bana gelince hiçbir şey hissetmiyordum. Damarlarımı kesseler kan akmayacak gibiydi. Bütün hayatım gözlerimin önünden geçti. Hayallerimde bile böyle bir şey düşünmemiştim. Bu oluşumlar benim hayallerimden çok daha büyüktü. Yaratıcı bize bütün güzellikleri açmış gösteriyordu.

Düzlüğün ötesinde ilerleyen karanlık bir yol vardı. O taraftan hoş olmayan bir koku geliyordu. Babam o tarafa doğru yürüdü ben de arkasından. Yeniden dar bir geçitten geçtik. Koku gittikçe artıyordu. Genzimiz sızladı. Neredeyse nefes alamıyorduk. Yerler vıcık vıcıktı. Ayaklarımıza bir şeyler bu-

laşıyordu. Kıvamı biraz yapışkan gibiydi. Ayaklarımızı bastığımız yerden çekerken zorlanıyorduk.

“Burada yarasalar yaşıyor.” dedi babam.

Derinden soluk sesleri gelmeye başlamıştı. Bunlar uyuyan yarasaların nefesinin sesiydi. El lambasını tavana tutunca, ampul gibi sarkan yarasaların tavanı kapladığını gördük. “Yakınlardan dışarıya bir çıkış olmalı. Burada yarasalar olduğuna göre.” diye seslendi babam.

İçerdeki esinti de bunu ispatlıyordu.

“Yerler bataklık gibi. Yürünecek durumda değil.” dedim.

İlerledikçe pisliğin kalınlığı artıyor ve ayağımızın altından kayıyordu.

“Dönelim.” dedi babam.

“Ben nefes alamıyorum.” derken üst üste öksürdüm. Boğazım sızlamaya başlamıştı. Artık burnumdan soluyamıyordum. Genzim iptal olmuş gibiydi.

Geri döndük. Artık biliyorduk ki bu taraftan dışarıya açılan bir yer vardı.

Babam: “İşte taşın gizli dünyası. Daha neler göreceğiz kim bilir? Demek ki yıllardır buraya ulaşmak için çalışmışız. Göreceğimiz varmış. Bunlar okumakla elde edilmez. Biz taşı kıra kıra bunlara ulaştık.” dedi.

“Göreceğimiz varmış.” dedi Cemal Usta. Ağzı hâlâ açıktı. Bastığı yerlere bakmıyordu.

“Cemal önüne bak takılıp düşeceksin.” dedi Yemlihan Usta.

Yemlihan Usta'nın bir elinde meşale vardı. Diğer elini şaşkınlığını belli etmek için açtı.

“Bu yol arza gider ustam.” dedi. Arz derken dünyanın merkezini kastetmişti. Fakat neden böyle söylediğini anlamıyordum. Burası bir mağaraydı. Sadece daha önce insan ayak basmadığından bozulmamış bir mağaraydı.

Çok derinlerden su sesleri geliyordu. Sanki ince bir dalga

kıyıya çarpıp geriye gidiyordu. Hepimiz de sessizce dinledik. Aynı kanaatteydik. Sessizlikte meşalemizin alevinden ince bir ses çıkıyordu. Ara sıra gelen hava akımı meşalemizin du-manını geldiğimiz tarafa doğru sürüklüyordu.

Taşın sessizliği bile ürkütücü oluyordu. Sanki taşların tek tek yüreği vardı!

Elimizdeki aletlerle daha ileriye gitmek akıl kârı değildi. Bu işi bilenlerle birlikte yeni alet edevat gerekiyordu. Babam sanırım ne yapacağını biliyordu. Suskunluğu buna işaretledi. Hep böyle yapardı. Kimseyi önceden ümitlendirmez ama ka-fasının içinde hep bir şeyler kurardı.

Bal rengi kayaların arasından geçiyorduk. “Mevla'm neler yaratmış neler?” diyordum kendi kendime. Yürürken tedbiri elden bırakmamak gerekir. İçerisi buz gibi kaygandı. “Heyy!” diye bağırınca ses bir dakika boyunca yankılandı. Her sefe-rinde ses daha uzaklardan geliyordu. Kayalara çarpa çarpa gidip bize geri dönüyordu. O kadar güzel bir yankı vardı ki tekrar tekrar bağırardım. Sesler, mağaranın sonunun çok uzak-larda olduğunu gösteriyordu.

***

Taş ocaklarında çalışanlar, bu yeni ve büyük mağara için: “Görmezlikten gelin işinize devam edin. Yoksa ocakları durdururlar.” diyordu.

Aslında bu, yabana atılmayacak bir görüştü. İki takım elbiseli gelir ve taş ocaklarını kapatabilirdi. Sen oradan ek-mek yiyormuşsun aile geçindiriyormuşsun umurlarında bile olmazdı. Taşlardan; han, hamam, köprü yapılacakmış kimin umurunda?

Babam her şeye rağmen bu mağaranın incelenmesini istiyordu. Mülki idareden bazı kişilerle konuştu. Aslında on-ların da davranışları diğerlerinden farklı değildi. Merak edip gelip bakmadılar bile. Bir gün terzi Süleyman Amca'ya konu-

yu açtı. Meğer onlar da bunu duymuşlar. Konuyu uzun uzun dinledi. Bir yandan sakalını sıvazlıyor bir yandan da başını sallıyordu.

“Yeğenim bu iş kültür işi. Memleketimizde bu işe zaman ayırmak angarya sayılıyor.” dedi.

Babam: “Akşama kadar oturuyorlar. Tembellik bunların yaptığı.” diye hayıflandı.

Süleyman Amca başını kaşıyıp biraz düşündü.

“Yine de memleketin sahibi var. Kültür işleriyle kültür müdürü ilgilenir. Konuyu ona açmakta fayda var. Hem bize bir yol gösterir.” deyince hep beraber hükümet konağına gittik. Kapısından girerken heyecanlandığım sarı taştan kocaman bina.

Kültür müdürünün odası boştu. Çaycı bizi oturtturup birer de çay getirdi. Az sonra da kültür müdürü geldi. Vekâleten atanmış genç bir delikanlıydı. Konuşması Ege'nin efelerine benziyordu. Burada göreve başlayalı daha iki hafta olmuştu. Henüz kimseyle tanışmamıştı. Kaymakamla bile iki defa görüşmüştü henüz.

Babam konuyu açtı. Olanları anlattı. Müdür ağzı açık dinliyordu. Heyecanlanmıştı. Zile bastı. İçeriye gelen adama arabanın hazırlanmasını söyledi. Zaman kaybetmek istemiyordu.

“Gel ki bu iş bizim işimiz değil sanırım ama bu memleket bizim. Sahip çıkan olmazsa güzelim mağara heba olup gider. Zaten iş yerinde boş oturuyorum. En azından farklı bir yer görmüş oluruz sayenizde.” diyerek bizimle çıktı.

Terzi Süleyman Amca dükkânına, biz arabayla ocaklara... Ocaklardan balyoz, çekiç sesleri geliyordu. Müdür, gördüğü her şeyi soruyordu. En küçük aletleri bile.

Mağarayı görünce büyüledi, içeri girmede ama iki saat kadar çevresinden inceledi, mağaraya girecek cesareti kendinde bulamadığı davranışlarından belli oluyordu.

“Burası bir dünya harikası. Acele bütün ocakların durdurulması gerekir. Buralarda taş sökmek yanlış olur. Mağarada oluşum devam ediyor. Eğer yanlış delikler açılırsa mağara hava alır ve ölü bir mağara haline dönüşür.” diye konuşması ilk anda hepimizin moralini bozdu. Yanlış mı yapmıştık acaba? Burada yüze yakın insan çalışıyordu ve hepsinin de çocuk çocuğu vardı...

Beraberce şehre döndük. Ayrılırken kültür müdürünün heyecanı yüzünden belli oluyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse ben endişeliydim. “Mağarayı keşfetmek iyi de inşallah kaç yapalım derken göz çıkarmıyoruz.” diyordum içimden.

Araba hükümet konağının önünde durur durmaz müdür dışarı fırladı. “Yarın görüşürüz.” diyerek babamla benim elimi sıktı. Aceleyle hükümet konağına doğru yürüdü. Adamın ilgilenmesinden hoşlandık ama yine de endişelerimiz vardı. Ocakların kapanması çok kişiyi üzerdi. Ama günlerdir hiç kimse orali olmazken kültür müdürünün işi bu kadar sahiplenmesi hoşumuza gitmişti.

“Doğru kişiye gitmek lazım azizim.” dedi Süleyman Amca.

Akşam üzeri terzi dükkânında olayları konuştuk. Her gelene o gün olanları anlatıyorduk. Çoğunun inanası gelmiyordu. Artık herkes mağarayı görmek istiyordu.

***

Ertesi günü kültür müdürü araba gönderip bizi aldırıldı. Yanında kaymakam ve jandarma komutanı da vardı. O gün taş ocaklarındaki çalışmalar durduruldu. “Bu kadar insan buradan ekmek yiyor. Bu insanlar başka iş bilmez ki. Üstelik bu taş bu yöreye sembol olmuş. Sarı taş deyince burası gelir akla. Neredeyse şehirdeki evlerin yarısı buranın taşından yapılmış.” Beni bir endişedir almıştı.

Burası kapanınca on kilometre uzakta yeni ocakların açıl-

lacağı söyleniyordu. Dolayısıyla işsiz kalan olmayacaktı. Orası daha uzak olduğu için kaymakamlık sabah akşam çalışanlar için servis kaldıracaktı. Dolayısıyla çalışanların korktuğu gibi olmadı. Üstelik gidiş geliş daha rahat olacaktı. Yollar yapılacak işsiz kalanlar olursa devlet yardım edecekti.

Kültür müdürü babamla konuşurken: “Yalnız sana taş ocağı verilmeyecek ustam.” dedi.

Babam bu işten bir şey anlamamıştı.

“Benim tek becerdiğim iş bu, taş yontmak. Elimden başkası gelmez. Taş olmazsa ben de olmam.” derken sesi titriyordu.

Gelen yetkililer babamın cevabına tebessüm ettiler, kültür müdürü: “İyi ya biz de seni taş işinde çalıştırırız. Mağarayı ortaya çıkaran sen olduğuna göre seni buraya bekçi yapmaya karar verdik. Bundan sonra burası sana emanet.” dedi.

Bu sefer daha çok şaşırmıştı.

Müdür: “İstersen yeni ocaktan taş getirip burada girişin bir tarafında yontabilirsin. Yalnız buradan bir tane bile taş sökemezsin. Ne de olsa giriş bir tane. Her gelen oradan geçecek. Üstelik gelenler taş işçiliğini yakından görmüş olurlar. İyi de olur. Ön keşifleri yapıp orasını ziyarete açmamız gerekir.” dedi.

Babam şöyle derin bir nefes aldı. Gözlerinin içi gülüyordu. Taş işinden başka iş bilmeyen babam hemen işi düşündü.

“Girişe şöyle heybetli ve gösterişli, kemerli bir giriş yapmamız gerekir. Tam bir sanat eseri olmalı. Her görenin ağzı açık seyretmesi gerekir.” dedi.

Şubat tatili bitti. Mağara ile ilgili resmi işlemler yazışmalar heyetler derken yaza okulların tatil edilmesine kadar mağaraya giren olmadı. Taş ocakları iyice sessizleşti. Eskisi gibi gelen giden kalmadığı için artık eski neşe, şamata kalmamıştı. Yalnız mağaraya kadar yollar düzeltildi. Tatile yakın üniversiteden bir profesör ile üç öğrenci geldi. Şehirde ileri ge-

lenlerle görüştüler. Kültür müdürü beni de yanlarına almalarını istedi.

“Bu delikanlı burayı bulan ustanın oğlu buraları çok iyi bilir. Taşı iyi biliyor. İçerde kaybolursanız sizi oradan bu çıkarır.” dedi.

“Tamam bizim de adama ihtiyacımız var.” dedi profesör.

Gelen profesör mağara işlerinden iyi anlıyormuş. Öğrenci sandığım kişiler ise asistanlarıymış.

Çalışma yaz boyu sürebilirmiş. Daha doğrusu mağaranın büyüklüğüne göre değişirmiş. Belki de yıllarca sürermiş. Profesör ve asistanların yanında bol miktarda özel giyecek ve ip vardı. Bir torba dolusu kancanın yanında, numune şişeleri, birer çekiç ve birçok alet edevat mevcuttu.

Babam mağaranın dış girişinde taş yontuyordu. Issız kalan ocaklara toprak dolmuş, yer yer otlar bitmişti. Hatta birkaç kuş oyuklara yuva yapmıştı bile. Bu haliyle terk edilmiş bir harabeye benziyordu ocaklar. Çevrenin hemen ağaçlandırılması kararı alındı.

O gün mağaranın ağzından giriş yaptık. İlerledikçe ışık azaldığı için başlıklarımızdaki lambaları yaktık. Profesör bir adım önümüzde yürüyordu. Bir kişinin ancak geçebileceği genişlikte bir yere geldik. Profesör, çantasından bir el lambası çıkardı ve kovuktan içeriye ilk adımı attı. Biz de aynı şeyi yaptık. Herkesin nutku tutulmuştu. Profesör, böyle bir yeri inceleme fırsatı kendisine verildiği için şükrediyordu. Kızlardan biri kendini tutamayıp çığlık bile attı. Profesör ve diğerlerinin memnuniyetleri yüzlerine yansımış adeta gözlerinin içi gülüyordu.

“Bir hazine burası. Milyonlarca yıldır yerin altında saklı kalmış. Burası bir deprem bölgesine benziyor. Kırılmalar değişik dönemlerde olmuş. Fay hattı. Çökmeler, yükselmeler olacaktır. Zaman zaman genişmeler, eğilip bükülmeler mağaraya şekil vermiş. Sizin anlayacağınız burası öyle sıradan bir yer değil. Bu mağara çok zengin ve yaşıyor.” dedi.

Etrafa bizim baktığımız gibi bakmıyordu. “Depremler fayın alt tabakasında olmuş gibi. Üst çatı tabakası kırılmayınca çökmenin etkisi ile burada böyle bir mağara oluşmuş olabilir. Bunu ilerledikçe anlayacağız.”

Profesör karşımıza geçti ve şöyle bir konuşma yaptı: “Hiç kimse kendi başına hareket etmeyecek. Ayrılmak yok. Şapkalar çıkarılmayacak. Meraklanılıp sağa sola sapılmayacak. Bu mağaranın her tarafı merak çekecek şeylerle dolu. Sabırlı olun. Sabırla keşfedeceğiz. Sakın birbirinizden ayrılmayın, ayrılırsanız bir daha arkadaşlarınızı bulamayabilirsiniz. Mağaralarda ses ve ışık yansımaları vardır. Kilometrelerce ilerde konuşan birinin sesi hemen yanınızdaymış gibi gelir. Gördüğünüz ışıkların çoğu gerçek değil yansımadır...”

Ekibin en küçük üyesi bendim. Bana sıkı sıkı tembihledi: “İsmail sen henüz çok küçüksün. Bu tip araştırmalar sana göre değil ama tamam sen buranın bulunmasında varsın incelenmesinde de ol. Onun için senin bizimle gelmeni kabul ettim. Bu senin en tabi hakkındır. Üstelik sen bu dediklerimin çoğunu zaten biliyorsun çünkü taşları tanıyorsun. Dolayısıyla seni de ekibe dâhil ettik. Burada karşımıza tam olarak ne çıkacağını bilemiyoruz. Onun içinde tam teçhizat girdik. Bir dağcıya lazım olan bütün eşyalar, bir taş ustasının alet edevatı... Şimdi iplerle birbirinize bağlanacaksınız. Bunu habersiz çözmek yok. Ani hareket, çılgılık yok. Böyle bir durumda anlayın ki arkadaşınızın başına bir hâl geldi demektir hemen tutunabileceğiniz ilk yere tutunun. Hem onun hem de kendinizin hayatını kurtarmış olursunuz.”

İnceleme başladı hiç kimse acele etmiyordu. Her noktayı tek tek inceliyor, notlar alıyorlardı. Küçük kamerayla oraların filmi çektiler. Zaman zaman sessizleşip içeriden gelen sesleri dinlediler. Sonra bir araya gelip bir şeyler konuştular. Öğlen vakti ekip başı bulguları toparlayıp herkese bilgi verdi.

“İster bir harika deyin isterseniz bir devin ağzı, ne derse-

niz deyin. İşimiz kolay değil önce bunu bilin. İçerden çok uzaklardan değişik su sesleri geliyor. Bu normal. Zaman zaman bir hava akımı var. Bu durum devam ettikçe oksijen problemi ortaya çıkmaz bu da lehimize olur ve çalışmamızı kolaylaştırır. İsmail söylemişti girdikleri bölümde yarasalar varmış. Oradan bu yana da bir koku geliyor. nce o bölümün nereye çıktığını araştıracadıız. Hava akımı oradan gelebilir. Bilmem fark ettiniz mi? Çok hafif kükürt kokusu! Volkanlarda olduğu gibi; bu da mağaranın çok büyük olduğunun işaretidir. Buradaki taşlaşma st seviye bir mağara oluşumu. Derinlerde bizi çok büyük sürprizler bekliyor olabilir.”

Uzun boylu olan Zeynep, profesörün sözünü kesti: “Arza yolculuk mu yapacadıız yoksa?”

Erkek asistan: “Hocam ekip olarak yetmeyebiliriz. Bazı engelleri açmak için adama ihtiyacımız olabilir.” diye söze karıştı.

Profesör: “Evet. Haklı olabilirsin. Fakat bu tip mağaralarda fazla insan bulundurmak iyi değildir. Bizim yaptığımız bir ön inceleme. Biz zaten yavaş gideceğiz. Bir de kalabalık olursak hedefe varmamız daha da gecikecek. Unutmayın ki bu yalnızca bir n keşif.” dedi. Öğleye kadar mağarada kaldık. Öğlen vakti dışarı çıktık. Babam sıcak bir çay ikram etti. ayı beğenmişlerdi. Dağın içinden süzülerek gelen suyu itike insan acıkıyordu.

Öğleden sonra, daha önce bizim girdiğimiz bölüme girdik. Ben daha önce girdiğim için oraları biliyordum. Yarasaların olduğu bölümü geçtik. Daha önce olduğu gibi koku devam ediyordu. Herkes burnunu tutmaya başlamıştı. Zeynep, ağzına burnuna maske geçirmişti. Yarasalar ışıktan uyanmıştı. İnsanlarla burada karşılaşmak pek hoşlarına gitmişe benzenmiyordu. Bizim geldiğimiz ynn tersine uçup gittiler.

Yerler yarasa pisliğiyle doluydu. Dizimize kadar gmlyorduk. Buna rağmen ilerledik. Duvarlar kapkaraydı.

Kokudan hepimiz aşırı derecede rahatsız olmuştuk. Profesör hiç rahatsız gibi görünmüyordu. O hâlâ işin araştırma kısmındaydı. Biz homurdandıkça da: “Birazdan alışsınız.” diyordu.

Gerçekten biraz sonra bizim oflama puflamamız da kesilmiş etrafla ilgilenmeye başlamıştık. Erkek asistan, Zafer Bey, hâlâ şikâyetlerine devam etse de sonunda o da ortama uyum sağladı.

Profesör: “Burası işin en kolay tarafı! Biliyoruz ki buranın bir çıkışı var. Yarasalar da oradan girip çıkıyorlar. Yani burası dünyaya açılıyor. En azından içimiz rahat. Mağaralar çatallaşsa bile çıkışa giden yolu, tavandaki yaralarını ürküterek bulabilirsiniz ve onların kullandığı yollarda örümcek, toz vs. olmaz. Böylelikle de yolunuzu bulabilirsiniz.”

Bir buçuk saatten fazla ilerledik. Etraftaki yan ayrımların girişlerinde örümcek ağları vardı. Artık çıkışa yaklaştığımız belli oluyordu. Buralar aşağılara göre daha temizdi demek ki yarasalar içeri kısımlarda geceliyormuş. Çok geçmeden izlediğimiz yolun dikleştiğini fark ettik. Biraz daha ilerledikten sonra yol iyice yükselmişti artık yürünmüyordu, tırmanmamız gerekiyordu. Yüksek bir yerden ışık sızıyordu. İşte burası yaraların girişiydi. Mağaranın bu bölümüne “Yarasa Mağarası” adını verdik.

Profesör çok sabırlı ve dikkatliydi. Hiçbir ayrıntıyı atlamıyordu ancak gece yarısı dışarı çıkabildik. Babamın yardımıyla sıcak bir yemek yedik.

Ertesi gün sabah, erkenden içeri girdik. Geçtiğimiz yerlerdeki sütunlara dönüştü yardımcı olsun diye kedigözleri yerleştiriyorduk. Herkes belindeki ipin kancasını arkadaşının belindeki kancaya takmıştı. İstedığımız gibi hareket etme özgürlüğümüz yoktu.

Yine dik bir yamaca gelmiştik, sırt çantalarımızı çıkardık. Profesörü yavaş yavaş aşağı sarkıttık. Işık aşağıda zayıf

bir düzlük olduğunu gösteriyordu. Profesörün sesi yankılanarak geliyordu. “Tamam, eşyaları gönderin.”

Bütün eşyaları ipe takıp aşağıya sarkıttık. Arkasından da biz indik. Burada gördüğümüz oluşumlar yukarıda gördüklerimizi unutturacak güzellikteydi. Yüreğimizdeki ürpertiler kayboldu, büyülenmiştik. Profesör hemen kayıt yapılmasını istedi. Burada gördüğümüz renkler hiçbir ressamın hayal edemeyeceği güzellikte idi. Burada çok mükemmel tablolar vardı. Renkler bilinçli olarak atılmış, karışımların dozu özel olarak ayarlanmış gibiydi. Bu tabloları anlatmaya güç yetmezdi. Derken önümüzde kristalden bir salon açıldı. Tam bu muhteşem kristallere dalıp gitmişken Zafer Bey yeni bir şey keşfetti. Elindeki lambayı sütuna yapıştırdıncaya her tarafta bir renk değişimi oldu.

“Hocam bütün ışıkları kapatın.” dedi.

Işıklar kapatıldı. Onun lambasının ışığı bütün mağaranın duvarlarını, tabanını, sarkıt, dikit ne varsa içini doldurmuş her taraf ışığa dönüşmüştü. Bir ışık odasının içerisinde kalmıştık.

Zeynep Hanım hayranlığını gizleyemedi. “Aman Allah’ım! Bu inanılmaz bir olay!”

Profesör bile duygularını gizleyemedi. “Böyle bir şey düşünemezdim.”

Bir an kendimin de bir ışık demetine dönüştüğünü sandım.

Zafer Bey ışığı söndürdü ama ortam yine de çok aydınlıktı. Her taraf ışığı depo etmişti. Artık lamba kullanmamıza gerek kalmamıştı.

Bir müddet sonra duvarların ışığı ağır ağır düşmeye başladı. Profesör, cebinden çakmağını çıkarıp yaktı. Her tarafta ışık kaynıyordu. Etraf fevkalade aydınlanmıştı. Bu nasıl bir şeydi anlayamadık. Bu durum bu kristallerin bir özelliğiymiş belki; ama öyle de olsa izahını yapamadık.

Havva Hanım, rüyada sayıklar gibiydi: “Buranın ismi Kristal Salon olsun.” dedi.

“Buradaki oluşumlar fosforlu. Önce ışığı tutuyor sonra da yavaşça bırakıyor.” dedi profesör.

İkinci defa bir yere isim vermiştik. Burada yüklerimizi bırakıp incelemelere başladık. Biraz ilerisi geniş bir boşluğa açılıyordu. Sütunlar tavanı tabana bağlıyordu. Tavan kub-bemsiydi. Ön taraftaki sütunlardan ve duvarlardan ince bir su akıyordu. Kenarda toplanan sular karşı tarafa doğru akıp gidiyordu. Ötelerden su şırıltıları geliyordu.

Herkes gördüğünü defterine kaydediyordu. O gün geç vakte kadar çalışmalar devam etti. Çıkışa doğru renkler matlaşıyordu. Kristal Salon’un ışık tutma özelliği burada görül-müyordu. İlerledikçe tavan alçalıyordu. Sarkıtların altından eğilerek geçtik. Seslerimizin ayarı bozulmuş gibiydi. Her tarafta bol oksijen vardı. Nefesimiz açılmıştı. Bu yüzden yor-gunluk hissetmiyorduk.

Çalışmalara son verdikten sonra geceyi geçirmek için ya-taklarımızı sermek için kuru bir yer aradık. Zafer Bey dip tara-fı gösterdi. “Şurası uygun.” dedi.

Eşyaları oraya taşıdık. Burası bir oda kadar kuruydu ve yerler kaygan değildi. Şapkaları, üzerimizdeki koruyucu el-biseleri çıkardık. Burada üşümek mümkün değildi. İçerinin değişmeyen bir ısısı vardı. Profesör yorulmuşa benziyordu. Yavaş yavaş gözleri yumuluyordu. Aslında hepimizin uykusu gelmişti.

“Hocam daha işin başındayız.” diye takıldı Zafer Bey.

Profesör bıyık altından kıs kıs güldü. “Eh... Yaşlılık işte. Bari buralarda kalıp da başınıza iş açmasam.” diyerek karşılık verdi.

Havva Hanım: “Siz bu görevi bitirirsiniz ama ben bizden emin değilim.” dedi.

“Vallahi ben de aynı düşüncedeyim.” dedi Zeynep Hanım.

Tulumlarımıza girip yattık. Yedi saat uyumuşuz. Uyandı-
ğımızda profesör yerinde yoktu. Biraz bekledik ortaya çıkmayınca meraklandık. Sessiz bekleyip yeri dinledik.

“Yaşadığından eminim.” dedi Havva.

“Katılıyorum.” dedi Zeynep.

“İyi de nerede?” diye sordu Zafer.

İkisi birden ellerini açtular.

“Tuvalete gitmiş olmalı.” dedim.

Profesör biraz sonra elinde birkaç parça taşla geldi. Onları numune kaplarına yerleştirip üzerine yapıştırdığı banda da bir numara verip defterine kaydetti. Sonra da bize dönüp: “Sizi rahatsız etmek istemedim. Erken uyanınca kafama takılan bir mağara vardı. Dün uzaktan görmüştüm. Dar bir yer. Orada oksijen azalıyor. Bayılacaktım neredeyse. İlerleyemedim. Girmek için tüp gerekir.” dedi.

Kahvaltımızı yaptık. O gün profesörün yanındaydım. Numuneleri kaplarına koyup numaraladım. Çalışmayı yavaş yavaş öğreniyordum. Hiç acele etmeden çalışıyorduk. Yine geldiğimiz yerleri gösteren kedigözlerini yerleştirdik.

Öğleden sonraki çalışmamızı daha ileride bir yerde yaptık. Kristal Salon çoktan geride kalmıştı. Burada keskin ve sivri çıkıntılar vardı. Sular ayaklarımızın altından akıyordu. Taşlar birden kararmış, görüntüler değişmişti. İnanılmayacak kadar farklı bir yere gelmiştik.

Profesör: “İsmail buranın ismini sen koy.” dedi.

Burası bir yol ayrımı gibiydi. Masalarda olur ya iki yol biri gidilip dönülen, diğeri de gidilip dönülmeyen. Hiç düşünmeden söyledim: “Çatak.”

“Çatak, güzel isim.” dedi Profesör. Notları arasına kaydetti.

Profesör burasının oluşumu hakkında bize bilgi verdi:

“İkinci faydayız. Birinci fay hattı ilk girişimizdeki faydı. Orada kırık oluşmuş ve çökmüş. Onun altında ise bu fay var. Şu anda onun üzerindeyiz. Bundan sonra sanıyorum oluşumlar var ise bu faya ait olacak.”

Önümüzdeki bütün yollar aniden bitmişti. Son bir hücrede kalakalmıştık. Profesör havayı kokluyordu. Hepimiz onu bekledik.

“Bu kadar değil. Bu yollar burada bitmez mutlaka devamı olmalı.” dedi.

Suyun gittiği tarafa baktı. O tarafa doğru yürüdük. Dar bir çatlaktan geçiyordu. O aralıktan geçmek zor görünüyordu. Aralarında en ince bendim, benden sonra da Havva.

“Ben sığarım.” dedim.

Zeynep itiraz etti: “Olmaz! İlerisini bilmiyoruz. Bir kaza olabilir. Yalnız çok tehlikeli.”

Profesör: “İsmail haklı. Yapacak başka bir şey yok. İlerisinin durumuna baksın ona göre hareket edelim. Başka bir yol görülüyor.” dedi.

Beni hazırladılar. Belime ip bağladılar. El lambasının ipini koluma taktım. Aralıktan zoraki geçtim. Üzerimdeki elbiseler geçişimi iyice zorlaştırıyordu. Girişten iki metre sonra kovuk genişledi. Dar olan sadece girişti. Arka taraf bir huni gibi açılıyordu. Kontrollü yürüyordum. Yerlerde sivri kayalar vardı. Düşecek olsam bıçak gibi saplanabilirlerdi. Dışarıdakilerin sesini duyamıyordum. Ön taraftan şırl şırl su sesleri geliyordu. İlerisini çok net göremiyordum. Nem oranı çok artmıştı. Üstelik hava aniden soğmuştu. Hemen önümde sisten bir perde çekilmişti. Sisin arkasından ise yağmur sesi geliyordu. Burası çok farklı bir yerdi. Biraz bekleyip seyrettim. Dışarıdakiler ipi çekerek beni çağırıyorlardı. Ben de ipi sallayıp iyi olduğumu bildirdim. Bir müddet daha orada kalmak istiyordum. Işığı etrafta gezdirdim. Yağmur damlaları önüme düşüyordu. Üşümeye başlamıştım.

Yağmurdan ve sütunlardan ileriye iyi göremiyordum. Adımlarımı yavaş ve kısa atarak ilerledim. Su sesine yaklaşıyordum. Sanki önümde bir şelale vardı. Çok geçmeden suyun döküldüğü yere gelmiştim. Yanılmamıştım. Önümde bir şelale vardı. Aşağıdan yukarı su buharı yükseliyordu. Orası bir uçurumdu. Belimdeki ipi bir sütuna sabitleyip iyice uçuruma yaklaştım. Işığı karşıya doğru tuttum. Her taraf karanlıktı. Uçurumun yüksekliği anlaşılmıyordu. Aşağıdan gelen su buharı hiçbir şeyin görünmesine müsaade etmiyordu. Artık mağaranın devamının olduğunu öğrenmiştik. Onları daha çok meraklandırmadan geri döndüm.

Durumu anlattım. Girişin kırılıp yolun açılmasını kararlaştırdık. Zafer Bey çekici alıp kırmaya başladı. Fakat onun çalışmasıyla bu iş bir gün sürebilirdi. Zeynep ve Havva da diğer taraftaki çıkıntıları kırıyordu. Taş yumuşaktı fakat asistanlar bu işi bilmiyordu. Çekici sağ elime murcu sol elime aldım. “Hele müsaade edin.” dedim. “Size kalırsa bu iş bu gün bitmez.”

Üçü de şaşırmıştı. Birbirlerine baktılar. “Bu benim işim. Yani mesleğim.” dedim. İçeriden taşın zayıf tarafını bildiğim için o yandan murcu yerleştirip iki çekiç vurunca kocaman bir parça düştü. Yarım saatlik bir çalışmayla herkesin sığabileceği bir yol açmıştım.

Karşıya geçtik. Sis perdesi ve arkasındaki yağmur sürpriz olmuştu. Burayı uzun bir zaman seyrettik. Isı değişimine profesör bir açıklık getirdi. “Sanırım bu tip ısı değişimlerini zaman zaman yaşayacağız. Mikro klima. Buranın ismi de “Selamlık” olsun. Oturup sis perdesini yağmur sesinde seyredeceğiz. Sultanlar gibiyiz.” dedi. Kimse konuşmıyordu. Sanki bu güzellikler kaybolacak da bir daha göremeyeceğiz gibi bir korku vardı üzerimizde.

Profesörün: “Hadi ilerleyelim!” diyen sesi bizi kendimize getirdi.

Yağmuru geçip şelalenin başına gelmiştik. Elimizde güçlü ışıklar vardı ama aşağıyı göremiyorduk. Üste toplanan suların aşağıya döküldüğü yerden yukarı kat kat buğu yükseliyordu.

Havva: “Burası en fazla yirmi metre yüksekliğindedir. Dumandan aşağıyı göremiyoruz. Belki de aşağıda bir göl var.” dedi.

Başka fikir yürüten olmadı. Aşağıya bir ip sarkıttık. Havva ipten aşağıya doğru kayarak inmeye başladı. Az sonra şelalenin sesinden onun konuşmalarını duyamaz olduk. Dumandan arasından elindeki ışıkla bize işaret verdi. Zafer Bey de indi. Eşyaları gönderdik. Arkasından ben ve diğerleri...

İndiğimiz yerde beş kişinin zor sığıdığı bir boşluk vardı. Neredeyse kıpırdayacak yerimiz kalmamıştı. Çantaları üst üste bırakıp kendimize yer açtık. Bir metre aşağımızda büyük bir göl vardı. Az ötemizde sular dökülüyordu. Başımızın iki metre yukarısında su buharı bulut gibi duruyordu. Göl sığıdı, dibi görünüyordu. İleriler karanlıktı. Sütunlardan başka bir şey görünmüyordu. İlerilerde sis yoktu. Yer yer üst taraf alçalıp yükseliyordu. Tavandan düşen damlalar küçükten büyüğe doğru halkalar oluşturarak yayılıyordu.

Zafer Bey cankurtaran yeleğini giyip gölün içine indi. Su dizlerine kadar çıkmıştı. “Çok soğuk” manasında irkildi. Beline bağlı olan ipin halkaya takıldığı yeri, elindeki lambayı kontrol etti. Sırt çantasını uzattık. Dikkatlice yürümeye başladı. Şelalenin olduğu tarafta su derindi, onun için uzağından yürüdü.

Lastik botu şişirip göle indirdik. Eklemeli uzun çubukla derinliği ölçecektik. İki küçük kürekle botu yüzdürdük. Derinlik fazla değişmiyordu. Sütunlar arasından geçiyorduk. Dev sütunlar insanı ürkütüyordu. Yerde fazla dikit olmadığından bot için tehlike arz etmiyordu. Yine de bir kişi elindeki ışıkla sürekli gittiğimiz yönü kontrol ediyordu. Sivri bir çıkıntı botu

patlatabilirdi. Sütunların bazısı sanki üzerindeki yükü çekeyerek kırılmış bazısı çatlamış bazısı da eğilmişti. Şelaleden uzaklaştıkça artık ritmik bir şekilde düşen damlaların sesini duyabiliyorduk.

O gün saatlerce dolaştık. Açlığımız bile aklımıza gelmiyordu. Geçtiğimiz yollardaki sütunlara çentikler ve kedigözleri koyduk. Aslında burada en iyi işaret şelaleydi. Çünkü başka şelaleye henüz rastlamadık. Onun sesiyle yolumuzu rahatça bulabiliydik. Buraya ilk inen Havva olduğundan, Profesör ona hitaben: “Hadi bakalım buranın ismini sen koy kızım.” diye seslendi.

O sanki buna hazırlıklıydı. Hiç düşünmeden söyledi:

“Karanlık Göl.”

Artık burasının ismi “Karanlık Göl” olarak tescillenmişti. Sırayla kürek çekiyorduk. Oldukça yavaş ilerliyorduk. Milyonlarca yıl yerin altında gizlenmiş bir gölü gezmek... Doğrusu düşününce beni heyecanlandırıyordu. Kendimi çok şanslı hissediyordum. Dev taş sütunların dünyayı omuzlamaları da akıllara durgunluk veriyordu. Çoğu yerde kaya tepelerinin üzerine üst taraf çöküp kalmıştı. Sanki bir taşı çeksen bütün yük gölün üstüne inecekti.

Profesör hiçbir şeyi gözden kaçırmak istemiyordu. Her şeyi atlamadan tek tek inceliyordu. Gölün kıyısında nispeten düz bir yer bulduk, botu bağladık. Eşyaları indirip kenara çektik. İspirto ocağında süt ısıttık. Bu bizi biraz ısıtmıştı. Kuru kayısı da yiyince uyku iyice sıkıştırdı. Tek tek tulumlarımıza girip uyuduk. Sessizliğin ve karanlığın içinden düşen damlaların sesi dalga dalga yayılıyordu.

***

Her zamanki gibi yine erken kalkan profesördü. Doğrusu bu yaşta bu kadar dinç kalmasına şaşırılmamak elde değil. Öğrendiğime göre düzenli bir hayatı varmış, beslenmesine,

yemesine, içmesine dikkat ediyormuş, hiçbir kötü alışkanlığı da yokmuş.

“Hadi çocuklar, kalkın. Ölünce yatmaya çok vaktiniz olacak. Şu kısa ömrümüzde çalışalım. İnsanlık bizden bir şeyler bekliyor. Uzaya gidenler uzayı araştırsın biz de yerin altını araştıralım. Herkes işini iyi yapmalı, kalkın bakalım...” dedi.

Kalkıp hazırlandık. İçme suyunu iki gündür gölden alıyorduk. Lezzetli bir su, içimi yumuşaktı.

Havva: “Fazla içmeyin bu su insanın iştahını açıyor. Bundan sonra daha az yemek yemeliyiz. Anlaşılan bu yolculuk umduğumuzdan fazla sürecek.” dedi.

Burada hava durgun ve bol oksijenliydi. Aslında mağaraya girdiğimizden beri yoğun bir oksijene maruz kaldığını hemen fark ediyordu insan. Uyuyup uyandığımızda yorgunluğumuzdan eser kalmıyordu. Zihnimiz daha dinç ve vücudumuz daha zinde oluyordu.

Zamanı kaybetmişim. Artık günleri sayamayacaktım. Sadece geldiğimiz yerleri aklımda tutacak gördüklerimi unutmamaya çalışacaktım. Kim bilir buralara bir daha gelebilecek miydim?

Bota binip göle açıldık. Çok geçmeden suyun dalgalandığını gördük. Hepimizde şaşırmıştık. Dalgalar büyüdü, başımız dönüyordu. Bot sallanıyordu. Bir an ne yapacağımızı şaşırдық.

Profesör her zamanki gibi sakindi: “Deprem oluyor.” dedi. “Hafif bir sarsıntı. Bunu bekliyordum. Çok sürmez ama sık sık görülebilir. Belki ileride sıklaşacaktır. O zaman alışırız.” diyerek bizi sakinleştirdi.

Gerçekten de çok geçmeden durdu. Hep aynı yöne gittik ve kısa bir süre sonra kıyıya ulaştık. Duvarlarda çatlaklar vardı. Bu tarafta sallantıların fazla olduğu belliydi. Sanki çatlaklardan çıkan bir duman duvarları karartmıştı, yer yer izleri vardı. Burnumuza yanık kokusu geliyordu.

“Deprem sonu kokusu. Kapalı yerde olduğumuz için fazla hissettik.” dedi profesör.

Kıyıda konaklayabileceğimiz kadar bir düzlük vardı. Eşyalarımızı oraya indirdik.

Profesör bize durumu kısaca anlattı. “Artık buradayız. Bu göldeki çalışmalarımız bitene kadar burada konaklayacağız. Gölü tam olarak tanımamız çok önemli. Burası çok önemli bir yer. Yeraltında bu boyutta göller çok işe yarar. Çoğu zaman şehirlere içme suyu olarak kullanırlar. Genelde tuzlu, kükürtlü sert sular olur ama bazen de burası gibi içilecek kalitede sulara rastlanmaktadır. Eğer yerden kaynıyor olsa sert olurdu buradaki su üstten süzülerek geliyor. Fakat bu gölün bir çıkışı var. Çünkü hep aynı seviyede kalmış. Eğer o çıkış bir şekilde tıkanırsa su seviyesi yükselebilir. O çıkışı bulacağız. Derinlere doğru gidiyor olmalı. Bunu tespit etmek için de suyun gittiği tarafa gideceğiz. Belki bu konaklama yerine yalnız yatmak için geleceğiz.”

Yüklerden kurtulduğumuza seviniyorduk. Artık botun içi biraz da olsa genişlemişti.

Havva Hanım, o gün keyifsizdi. İlk zamanlar kimsenin dikkatini çekmedi. Sonra sorduk.

“Hiç halim yok. Çok halsizim.” dedi.

Dün, Selamlık çok soğuktu. Yağmurun altından geçtik. Sanıyorum orada üşüttü. Burnu akıp duruyordu. Gözleri yaşıyordu.

“Sen bugün burada kalıp dinlen.” dedi profesör.

“Ben yalnız korkarım.” diye itiraz etti. İlaç verdiler.

“O zaman çaresi yok geleceksin.” dedi profesör.

Battaniyeye sarılıp bota oturdu. Onun işini bana yüklediler. Zafer Bey kamerayı bana verdi.

“İstedığın yeri çekebilirsin İsmail.” dedi. Hemen hastamızı filme aldım. Somurtup duruyordu. Büyümüş ve kızarmış

burnunu yakından çektim. Bugün gözlerinin ferri kaçmıştı, bakışları durgundu, sesi kısıktı...

Çeşitli yerlerden su numuneleri alınıp mikroskop altında incelendi. Gölün her tarafı gezildi. Yer yer kaya parçaları düşüp yolları kapatmıştı. Etrafta dört tane mağara tespit edildi. Mağaranın birinden gelen suda bir farklılık görüldü. İlk başta bu farklılığın sebebi anlaşılmadı. Bir gün boyunca bu işle uğraştık. Sonunda suyun bir altın madeninden geçtiğini anladık. Döküldüğü yerde mercimek tanesi büyüklüğünde altın parçaları bulundu.

Zeynep: "Zengin olduk! Zengin olduk yaşasın!" diye bağırıyordu.

"Yakında define avcıları buraya doluşur." dedi Zafer Bey.

Profesör sadece tebessüm etti. Havva, oralı bile olmadı. Altın parçasını uzatıp: "Bak şuna." dediğimde: "Önce sağlık." diye cevap verdi.

Sonraki günlerde suyun tahliye yerini bulduk. Dipte dalararak giden tünel gibi bir yere doğru akıyordu su. Oranın sonuna kadar gittik. Yolda taş parçaları vardı. Bottan suya inip yürüdük. Çok uzak değildi. Su sesi çok derinlerden geliyordu.

Profesör: "Burayı genişletmek çok tehlikeli. Suyu hepten kaybedebiliriz. O zaman ortada bir göl kalmayabilir. Burayı unutup." dedi.

Kaya parçalarının arasından geçip botun yanına geldik. Mağaraya gireli on gün olmuştu. Ne kadar süredir burada olduğumuzun hiç önemi yoktu aslında. Burada gördüklerimiz bize dışarıyı unutturuyordu.

Profesör çok çalışıyordu. Tüpler numune ile dolmuştu, profesör, gölün krokisini en ince ayrıntılarına kadar çıkarmıştı. Burayı hiç bilmeyen birisi bile bu krokiyle rahatça burasını gezebilirdi.

Karanlık Göl'den ayrılmaya karar verdik. Eşyaları topladık. Botu gölden çekip kenara bağladık. Eğer yol bizi tekrar

buraya getirirse buradan sonrasını tekrar botla geçecektik. Havva oldukça düzelmişti, kayıt işine yine o bakıyordu. Aslında ben kayıt işinden çok memnundum ama: “Herkes kendi işini yapsın.” dedi. “İşini kaybetmekten korkuyorsun değil mi?” diye takıldım.

Yeni mağaraya önce Zafer Bey girdi. Hafif bir yokuş çıktık. Yol dar ve çukurlarla doluydu. Yürümekte epey zorluk çeki-yorduk. Her bastığımız yere dikkat ediyorduk. Profesör sık sık tembihliyordu: “Bastığınız yeri görmeden adımınızı atmayın.”

Aniden bir hava akımıyla karşılaştık. Buralarda ilk defa böyle bir şeyle karşı karşıya geliyorduk. Bu durum hepimizi de şaşırtmıştı. Sürekli bir rüzgâr vardı. Önümüze aniden yükselen bir kanyon çıktı. Korkunç bir uçurum yolumuzu kesmişti. Her taraf sivri kayalarla doluydu. Uçurumun dibi görünmüyordu. Hava akımı zaman zaman şiddetleniyordu. Birbirimize yakın yürümeye başlamıştık. Kaygan ve sivri kayalar üzerinde oldukça zor hareket ediyorduk. Aşağısı gittikçe derinleşiyor yürüdüğümüz patika ise daralıyordu.

Bir müddet sonra artık ilerleyecek yol kalmamıştı. “Evet, yol bitti.” dedi profesör. Sırtındaki eşyaları çıkarıp yere bıraktı. Biz onu seyrediyorduk. “Şimdi buradan bir yol bulup geçeceğiz.” derken yüzüme baktı.

Zafer hoca: “Hocam ben gideyim.” dedi.

“Ben hazırım. Bundan sonraki kanyonu sen geçersin. Böyle giderse biz daha çok yer göreceğiz.” diye cevap verdi profesör. Kancaları beline taktı. Halatın ucunu sağlam bir kayaya bağladıktan sonra dik yamaçtan inmeye başladı. Profesör yamaçta yavaş yavaş ilerlemeye başladı. Her metreye bir çivi çakıp kancaları tutturuyordu. Bir an ayağı kayar gibi oldu ama erken toparlandı. Bu iniş yaklaşık olarak bir saat sürdü. Profesör bizden epey uzaklaşmıştı. Sonunda ip gerildi.

“Tamam, gelebilirsiniz.” diye seslendi.

Aşağıya bakmadan ayaklarımıza sağlam bir yer bularak yavaş yavaş inmeye başladık. Nihayet hepimiz de sapasağlam aşağıya indik. Biraz nefes aldık. Böyle bir yerden indiğimize inanamıyordum. Bir süre dinlendik.

“Yol uzun.” dedi profesör. Toplanıp eşyaları sırtladık. Yola devam ettikçe havanın belirgin bir şekilde soğuduğu bir koridora girdik. Koruyucu şapkalarımız altında kulaklarımızı kapatan yünlü başlıklar, ellerimizde eldivenler olmasına rağmen soğuktan etkileniyorduk.

Zeynep: “Kışa doğru yolculuk yapıyoruz.” diye takıldı ama gerçekten kış havası başlamış gibiydi.

Soğuk hava karşıdan üstümüze doğru akıyordu. Yüzümüz üşüyordu. Bu yürüyüş saatlerce sürdü. Mağara bazı yerlerde genişlediğinden oralarda bir müddet dinlenip sonra yolumuza devam ediyorduk. Soğuğun etkisiyle aşırı bir yorgunluk hissetmeye başladık. Kaslarımız kasılmıştı. Sonra ağır bir uyku yükü bindi üzerimize. Gözkapaklarımızı zor açıyorduk. Belki burada uyuyup kalacak bir daha da uyanamayacaktık.

“Yavaş gideceğiz ama sürekli hareket edeceğiz. Burarda uyuyan bir daha uyanamaz.” Ona bakıp yorulduğum demeyi kendimize yakıştıramıyorduk. Onun peşine takıldık.

Profesör bize cesaret verip: “Yürüyelim arkadaşlar.” diyordu.

Önümüze yeni bir uçurum çıktı, uçurumun bir yanı sanki vadiye açılır gibiydi. Hava çok soğuktu. Mağaranın tavanından buzlar sarkıyordu. Yerler ve kayaların yüzü buzdu. Profesör yorgun görünüyordu ama bize belli etmemeye özen gösteriyordu. Dar bir yoldan aşağı iniyorduk. Her adımda engeller vardı. Ağızlarımızdan çıkan buğunun etkisiyle kirpiklerimiz buzlanmıştı. Yerlerde buzdan mızraklar dikiliydi.

Yol iyice daralmıştı. Sol tarafa geçtik. İçerisinde yürüdüğümüz çatlak iki tarafa doğru genişlemeye başladı. Aşağısı derin bir çukurdu. Karşı tarafta bir mağara görünüyordu. Ora-

ya ulaşmamız için bu dar geçidi geçmemiz gerekiyordu. Hava iyice soğumuştı ve yeniden üşümeye başlamıştık. Bu üşüme de açlığın da etkisi olduğu kesindi. Karşıya geçmemiz için on beş-yirmi metrelik buzlar üzerinde tehlikeli bir yeri geçmek zorundaydık.

Burada çok zaman kaybetmiştik. Ara sıra derinlerden gelen rüzgâr iliklerimize kadar işliyordu. Etrafta irili ufaklı mağaralar vardı. Üzerimizde beyaz bir tabaka oluşmuştu. Ellerimiz ve yüzümüz morarmaya başlamıştı. Dişlerimiz birbirine çarpıyordu.

Profesör, buranın adını “Kış Vadisi” koydu ve önümüze çıkan ilk fırsatta buradan ayrılacağımızı söyledi. Belki bir başka zaman bu vadiyi baştanbaşa geçecektim ama bu gün bu mümkün olmayacaktı. Bu vadi, zor ama güzel bir yerdi ancak yol iz bilmeden burada ilerlemek çok zordu. Belki keşif tamamlanınca buraya yollar açılacak ve mağaranın bu bölgesi de bu özelliğini kaybedecekti ve bu güzellik kalmayacaktı.

“Bu taraftan.” diyen profesörün sesiyle kendime geldim. Kısa bir süre gittikten sonra girdiğimiz mağara başka mağaralara da açılmaya başlamıştı ama biz hiçbir yere sapmadan ilerledik. Üşümemiz geçti. İyice yorulmuştuk. Sanki eşyaların ağırlığı artmaya başladı. Neredeyse kendimizi taşıyamayacak duruma gelmiştik. Hava ısınmaya başlamıştı.

Dinlenmeliydik ancak dehlizden kurtaramamıştık. Nihayet bir düzlüğe çıktık. Hemen önümüzde aynalarla kaplı bir saray duruyordu. Burasının kendiliğinden olduğuna inanmak mümkün değildi. Aynalar bizi iç içe çoğaltıyordu. Girişin önünde dikilip her tarafı seyrettik. Bilmediğimiz bir sultanın sarayına izinsiz girmiştik.

Zeynep Hanım: “Destursuz girdik saraya.” diyerek hayretini açığa vurdu.

“Bir eşi daha yok. Çok şanslıyız. Burayı görmek için çok daha tehlikelere katlanabilirim.” dedi Zafer Bey.

Profesör her zamanki gibi duygularını saklayarak inceden incede her tarafı süzüyordu.

Havva Hanım: “Dünyalılar duyarsa bu sarayı elimizden alır. En iyisi biz bir daha gitmeyelim.” dedi.

“Burayı babam görmeliydi. O ki dünyanın en iyi taş ustalarından biri. Burayı görünce ne yapardı merak ediyorum.” dedim.

Zeynep Hanım: “Benim saatim durmuş.” dedi.

Herkes saatine baktı. Saatler durmuştu.

Profesör: “Böyle bir şeyin olmasını bekliyordum. Bir mantık alandayız. Yerin içinde böyle alanlara rastlamak mümkün. Üstelik arza doğru yaklaşıyoruz. Belki bir madenin yakınlarındayız.” dedi.

Zeynep Hanım: “Artık zamanı yaşayamayacağız. Bizim için zaman durdu.” diye içlendi. Saati hâlâ elinde duruyordu.

Zafer Bey: “Artık işe yaramaz atabilirsin” diye takıldı.

“Evet, zamanı kaybettik. Bundan sonra zaman ötesinde yaşayacağız.” dedi Havva.

“Burada uzun bir inceleme yapmamız gerekiyor.” dedi Profesör.

Yedi defa uyuduk uyandık ancak ne ışık değişiyor ne de saatlerimiz çalıyordu bu yüzden burada süre olarak ne kadar kaldık, kimse bilmiyordu. Büyük bir sarayı belgelere geçiriyorduk. Buradaki çalışma sırasında hiç kimse yorulmadı. Ben bir kâğıda büyük harflerle “Aynalı Salon” yazıp giriş yaptırdım.

Galiba günler sonra yola düştük. Cam gibi oluşumların arasından geçtik. Bir müddet yokuş tırmandık. Sonra inişe döndük. Yarım gün kadar yürümüştük ki hava belirgin şekilde ısınmaya başladı. Yavaş yavaş terlemeye başlamıştık. Neredeyse zor nefes alıyorduk. Havada oksijenin azaldığını hemen herkes anladı.

Artık sık sık dinlenerek yola devam ediyorduk. Uzun yü-

rüyüŖlere dayanamıyorduk. Profesör oldukça yorgun görünüyordu. Buna rağmen çizimleri hiç ihmal etmedi. Her yeri inceden inceye çiziyordu. Artık yürümeye mecalimiz kalmamıŖtı. O gün Zeynep ayağını burktu. Ağrılar içinde kıvranıp duruyordu. Bandaja alındı ama buralarda hareket etmek için ayağa ihtiyaç vardı. Bu yollarda insan kendini bile zor taşıyordu.

“Çok ciddi değil.” dedi Profesör.

“Ama ağrıyor.” diye karŖılıklı verdi Zeynep.

Profesör: “Biraz dinlendik mi bir Ŗeyin kalmaz. Senin sayende biz de dinlenip kendimize geliriz.”

“Olmazsa bırakıp gideriz.” diye takıldı Zafer Bey.

“Ben arkadaşımından ayrılmam.” dedi Havva.

“Gerekirse sırtımıza alırız.” dedim.

“Sağ olun dostlar sağ olun ben hiçbirinize yük olmadan kendi baŖımın çaresine bakarım.” dedi Zeynep.

Orada istirahatata çekildik. Uzun bir istirahattan sonra yeniden yürümeye baŖlamıŖtık. Zeynep Hanım yavaŖ hareket ettiği için oldukça yavaŖ ilerliyorduk. Zeynep Hanım'ın ayak bileğinde ŖiŖlik vardı. Uzunca bir süre yürüdükten sonra ortamdaki kükürt kokusu artmaya baŖlamıŖtı ve sanki ayağımızın altından toprak kayıyordu. Profesör tahmin edemeyeceği bir durumla karŖılaŖmıŖ olacak ki bir değerlendirme yapmadı.

Zafer Bey anlamsız bir Ŗekilde baŖını salladı.

Zeynep olduğu yere oturdu: “Hocam, hesapta yerin derinliklerinde bir ışık kaynağı yoktu.” dedi.

Zafer Hoca tereddütlü konuŖtu: “YaklaŖtıkça ısı artıyor. Arzın merkezine mi geldik acaba. Kükürt kokusu...”

Havva Hanım: “Baharı, kışı, cennet gibi güzel yerleri gördük. Galiba Ŗimdi de cehennemî bir yer göreceğiz.”

Yola devam ettikçe ortamın ışığı da ısısı da artıyordu. Artık her tarafı rahatça görebiliyorduk. Nefes almakta iyice zorlanmaya baŖladık. Havayı her çekiŖimizde göğsümüz körük

gibi kalkıp iniyordu. Hemen yeniden nefes alıyorduk. Hava gözlerimizi sızlatmaya başladı. Yürüdükçe seslere yaklaşıyorduk.

Aniden köşeyi dönünce karşımıza kızıl ışıkların doldurduğu bir boşluk çıktı. Hepimizin yüzünü sıcak bir hava yaladı. Önümüzde kızıl bir lav gölü duruyordu.

“Burası lav gölü.” dedi profesör.

Zafer Bey: “Numune alalım hocam. Yoksa kimse inanmaz.” diye atıldı.

Profesör: “İyi de nasıl alacağız? Yanına yaklaşan yanar. Bu kadar uzaktan bile dayanamıyoruz.”

“Her tarafımızı sarıp yaklaşalım.” dedim.

“Bir damlası bile üzerine sıçrayacak olsa düştüğü yeri derler geçer.” dediler.

“Üstelik numune kabı, bu ısıya dayanamaz, erir. Taşı eriten ısıya bizdeki malzeme dayanmaz. Baksanıza taşı su gibi akışkan yapmış. Ocak dedik ya gerçekten ocakmış.” dedi Profesör.

Oradan numune alamadık. Artık soluk alamaz duruma gelmiştik. Bunalmıştık. Neredeyse bayılıp düşecektik. Lav çukuruna yaklaşamadık bile. Geriye dönmek zorunda kaldık. Tepeye çıkıp orasını uzaktan seyrettik. Burası aşağıdan daha rahattı; hem serindi hem de nefes alabiliyorduk. O geceyi orada geçirmeye karar verdik.

Artık daha ileriye gitmemiz mümkün değildi. Geriye dönmeye karar vermiştik. Profesörün sağlığı gün geçtikçe bozuluyordu. Zeynep Hanım'ın ayağı da kısa sürede düzelecek gibi değildi. Mağaraya gireli kaç gün olduğunu bile hatırlamıyorduk.

Yiyecek stokumuz bitmek üzere idi. Dönüş yolunda koyduğumuz işaretler sayesinde yolu bulmakta zorlanmayacaktık.

Zeynep çok rahat hareket edemiyordu.

Biraz ötemizde bir maden suyu kaynıyordu. Suyu kaynar çıkıyordu. Kaynağın hemen yanında küçük bir çukur kazıp suyun bir miktarının oraya akmasını sağladım. Su soğumuş, yakmayacak dereceye gelmişti.

“Zeynep Abla gelir misin.” dedim.

“Ne yapıyorsun orada?” diye sordu.

“Ayağınızı pansuman yapacağım.”

Yanıma geldi, ayağını suya sokup ovmasını söyledim. Su çekilince geriye kalan kül rengi çamuru ayağına sardık.

“Sen bunu kimden öğrendin?” diye sordu.

“Annemden.” dedim. “Bu su ve çamur, bütün ağrılara iyi gelir. Göreceksin birkaç saat sonra hiçbir şeyin kalmayacak.”

“Annelerin ilacı her zaman faydalıdır.” dedi gülümseyerek.

“Benim ayağım, kolum burkulsa hemen sıcak suyla pansuman yapardı. Kısa zamanda geçerdi.”

Annem aklıma düşmüştü. Onu çok özlemiştim. Onun da akli bende kalmıştır. Her sabah yollara bakıyor babamdan haber bekliyordur.

“Çamur da sarar mıydı?” diye sordu Zeynep.

“Sıcak havlu sarardı. Biz daha iyisini yapıp sıcak çamur sardık.” diye cevapladım. Gülüştük.

Havva Hanım, bize takılıyordu: “Hadi doktoru buldun. Uyuyup uyanınca bir şeyin kalmaz.”

Profesör uyumuştü. Zafer Bey yere uzanmıştı ama gözleri açıktı. Zeynep Abla'yı ayağında çamurla yatırdık. Biraz sonra o da uykuya daldı.

“Zeynep rahatladı.” dedi Havva Hanım.

“Evet, sanırım.” dedim.

“Annenin ilacı iyi geldi.” diye takıldı.

“Pansuman gerekliydi. Çamur ise ağrıyı alır.” dedim.

Uyumuşuz...

Uyandıığımız zaman Zeynep Abla'nın ayağında ne ağrı ne de şişlik kalmıştı. Gülerek bize baktı.

"Kalkın tembeller. Uyumak zamanı mı?" diye seslendi.

Zafer Bey: "Sakınmalısın Zeynep, tekrar ağrıyabilir." diye tembihledi.

Profesör: "Artık bu ekibin ayrılmaz bir parçasısın." diyerek başımı okşadı.

Dönüş hazırlıklarını bitirmeye çalışıyorduk. Yanımızda numuneler vardı. Dönüş yolunda bıraktığımız eşya ve numuneler de vardı. Yiyecek bile bırakmıştık dönüş için.

Geriyeye dönüyorduk. Bu gezi herkese nasip olmayacak kadar güzel ve heyecanlıydı. Ekibin en arkasında profesör vardı. Sanki buradan ayrılmak istemiyormuş gibi bir hali vardı. "Siz buralara daha çok gelirsiniz ama benim sanırım son gelişimdir." demesi hepimizi biraz üzdü.

Havva Hanım: "Yok, hocam siz bizden iyisiniz Allah can sağlığı ve uzun ömür versin. Bir dahaki sefer de siz bizimle burada olursunuz inşallah." dedi.

Dönüş yolunda sessizlik hâkimdi. Zeynep'in elindeki çubuk yürümesine yardım ediyordu. Lav seslerinden yavaş yavaş uzaklaşıyorduk. Sarsıntılar daha da azaldı. Işık etkisini kaybettikten sonra elimizdeki lambaları yaktık.

Isı yavaş yavaş düşmüş, ortamda oksijen artmıştı. Profesörün durumu daha iyi görünürken Zeynep ayağından şikâyetçi değildi. Yine de tedbir olsun diye elindeki çubuktan faydalanıyordu.

Dönüşte yolumuza büyük bir çatlak çıktı. Bu durum bizi şaşırttı. Acaba dönüş yolunu mu kaybettik diye endişelendik ancak karşıda ışıldayan kedigözlerimiz yolumuzu şaşırmadığımızı gösteriyordu. Demek ki biz geçtikten sonra açılmıştı burası. Çatlaktan dumanlar yükseliyordu. Karşıya geçmemiz mümkün gözükmiyordu. Bir şekilde iplerle köprü kurup kar-

şıya geçmemiz gerekiyordu. Köprü hazırlığına başlamıştık ki altımızdaki yerin hareket ettiğini gördük. Yavaş yavaş çatlak kapanmaya başladı.

Profesör: “Burası genişleme alanı çocuklar. Diğer tarafın neden sarsıntılardan fazla etkilenmediğini anladınız mı? Bütün hareket burada son buluyor. Aksi olsaydı da böyle esnek bir blok olmasaydı bütün sallantıların yer kabuğunun üst kısımlarında da hissedilmesi gerekirdi. Bütün sarsıntı dalgaları burada kırılıyor. Genleşmeler sırasında bu kısım menteşe gibi açılıp kapanıyor. Burada dalgayı kıran hareketli bir küre var.” dedi. Bir süre bekledikten sonra çatlağın kapandığını hayretle gördük. Profesör teorik bilgisini burada uygulamalı olarak görmüştü. Kapanan çatlak üzerinden geçtik. Önümüzde uzun bir yol vardı. Mağaralar içinden geçtik. Kedigözleri takip ede ede girişe doğru ilerlemeye başladık, giriş ufukta belirmeye başlamıştı.

Mağaradan çıktığımızda, babam bizi büyük bir heyecanla karşıladı. Bizi çok merak ettiğini içeride neler olduğunu neden bu kadar uzun süre içeride kaldığımızı ve daha birçok şeyi peş peşe sormaya başladı. Babamın biz giderken mağara girişine yapmaya başladığı kemerin büyük bir kısmını tamamlamış olduğunu gördük. Kemerin bir yerine bizim mağaraya giriş tarihimizi de kazımıştı. Dönüş tarihini de not aldı ve giriş tarihinin altına yazacağını söyledi. Tam yirmi altı gün içeride kalmışız.

Yaklaşık dört haftadır görmediğimiz güneş ufka iyice yaklaşmış kıpkızıl bir hâl almıştı. Konuşacak ve anlatacak çok şey vardı ancak şimdi yapılması gereken tek şey, bu anın tadını çıkarmaktı. Herkes aynı kanaatte olmalıydı ki kimse konuşmuyordu. Babam bir süre daha merak içinde bekleyecekti. Sorularına cevap alamayınca içinde bulunduğumuz psikolojiyi anlamış olmalı ki: “Ben size sıcak bir şeyler ha-

zırlayayım." diyerek tahta barakaya yöneldi. Biz de hep beraber mağaranın ağzına oturup akşam güneşinin batışını seyre daldık. Aşağısı ne kadar güzel ve keşfedilmeyi bekliyor olsa da yukarıda her şey bir başka güzeldi.